

Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV)

Directie Kennis, nr. DK006

Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV)

Eindevaluatie

Gerard Ogink
Jan van Vliet

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

© 2005 Directie Kennis, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Rapport DK, nr.2005/dk006
Ede, 2005

Teksten mogen alleen worden overgenomen met bronvermelding.

Deze uitgave kan schriftelijk of per e-mail worden besteld bij de directie Kennis onder vermelding van code dk006 en het aantal exemplaren.
De kosten per exemplaar bedragen € 5,-. Een factuur wordt meegestuurd bij de bestelling.

Oplage 200 exemplaren

Samenstelling Gerard Ogink en Jan van Vliet

Druk Ministerie van LNV, directie IFZ/Bedrijfsuitgeverij

Productie Expertisecentrum LNV

Bedrijfsvoering/Publicatiezaken

Bezoekadres : Horapark, Bennekomseweg 41

Postadres : Postbus 482, 6710 BL Ede

Telefoon : 0318 822500

Fax : 0318 822550

E-mail : dkinfobalie@minlnv.nl

Voorwoord

Op verzoek van de Directie Landbouw van het Ministerie van LNV heeft het Expertisecentrum LNV een evalueatie uitgevoerd van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV).

Deze evaluatie sluit aan op tussentijdse resultaten, die al staan vermeld in de EC-publicaties “Regeling Beëindiging Veehouderijtakken, tussenbalans bij de eerste tranche” (Ogink G.J.A., J.H, Olink en M. Root EC-LNV 2000/258); “Evaluatie Flankerend beleid Meststoffenwet” (Besseling, Ekkes, Janssen, Roosjen en van Vliet, EC-LNV 2002) en “Regeling beëindiging Veehouderijtakken (RBV). Bijdrage aan de vermindering van het mestoverschot” (Van Vliet en Ogink, EC-LNV 2004/287).

Voor deze evaluatie zijn de gegevens van de regeling gebruikt per 1 januari 2005. Op dat moment hadden alle aanvragers van de eerste tranche met een toegewezen subsidieverlening een beschikking vaststelling subsidie ontvangen en van de tweede tranche 1787 aanvragers van de in totaal 1801 aanvragers met een toegewezen subsidieverlening (99,2%), waarvan 6 nog in behandeling. Hoewel de subsidie voor alle aanvragers op 1 januari 2005 nog niet is vastgesteld, zal het uiteindelijke resultaat van de regeling nauwelijks van de hier gepresenteerde resultaten afwijken. Als gevolg van bezwaren en beroepen en sancties als gevolg van geconstateerde overtredingen kunnen ook in de komende jaren nog steeds kleine wijzigingen optreden. Als gevolg van een actualisering van de gegevens treden (kleine) verschillen op met resultaten die in de eerder genoemde rapporten zijn gepresenteerd.

Veel dank gaat uit naar Rien Heinsbroek en Henk Schuurman van de Dienst Regelingen, Ariëne Visser en Marcel Vernooij van de Productschappen Vee, Vlees en Eieren en Diane van Geloven van de Dienst landelijk Gebied voor het beschikbaar stellen van de benodigde informatie en gegevens.

Langs deze weg willen wij ook de leden van de begeleidingscommissie hartelijk dank zeggen voor hun kritisch lezen van de beslisdocumenten en hun constructieve bijdrage aan het eindrapport.

DE DIRECTEUR DIRECTIE KENNIS
Dr. J.A. Hoekstra

Inhoudsopgave

1	Inleiding en leeswijzer	7
2	Doelstellingen, grote lijnen en procedure	11
2.1	Doelstellingen	11
2.2	RBV in grote lijnen	13
2.3	Openstelling en budget	14
2.4	Procedure	14
2.5	Verschillen tussen eerste en tweede tranche	15
3	Onderzoeksvragen	17
3.1	Doelbereik	17
3.2	Doeltreffendheid	18
3.3	Doelmatigheid	18
3.4	Doelmatigheid van de uitvoering	19
3.5	Controle en handhaving	19
4	Resultaten	21
4.1	Resultaten algemeen	22
4.2	Sociaal-economische effecten	25
4.3	Verdwijning overschot dierlijke mest	31
4.4	Stimulans realisatie EHS	37
4.5	Bijdrage ruimtelijke kwaliteit in reconstructiegebieden	38
4.6	Doelmatigheid van de uitvoering	40
4.7	Controle en handhaving	41

5	Evaluatieconclusies	47
5.1	Resultaten algemeen	47
5.2	Sociaal – economische effecten/neveneffecten	48
5.3	Verdwijning overschot dierlijke mest	49
5.4	Stimulans realisatie EHS	49
5.5	Bijdrage ruimtelijke kwaliteit inreconstructie-gebieden	50
5.6	Doelmatigheid van de uitvoering	50
5.7	Controle en handhaving	50
6	Samenvatting	53
	Geraadpleegde literatuur en informatiebronnen	57
Bijlage 1	Lijst met begrippen en afkortingen	61
Bijlage 2	Ontwikkelingen in aantallen dieren en bedrijven	63
Bijlage 3	Figuur met de drie typen reconstructiegebieden en de postcodes van de deelnemers aan de RBV	69

1 Inleiding en leeswijzer

Aanleiding

De RBV maakt onderdeel uit van het flankerend beleid in het kader van het 2^e actieplan (1998-2004) van de Nitraatrichtlijn in Nederland en is uitvoerig beschreven in de brief van 25 februari 2000 aan de voorzitter van de Tweede Kamer (Tweede Kamer 1999/2000, 26729, nr. 19, 25 februari 2000) en als regeling voor het eerst gepubliceerd in de Staatscourant van 14 maart 2000, nr. 55 /pagina 16.

De RBV bestond uit twee tranches die respectievelijk waren opengesteld in voorjaar 2000 en in najaar 2001 en was bedoeld voor het opkopen van dier - en mestproductierechten en voor deelname aan een sloopregeling voor stallen (ten behoeve van reconstructiebeleid).

Tussen de beide tranches is een tussenbalans opgemaakt voor het inventariseren van mogelijke verbeteringen: "Regeling Beëindiging Veehouderijtakken, tussenbalans bij de eerste tranche", EC-LNV rapport 2000/258.

De bijdrage aan de verdwijning van het mestoverschot is reeds geëvalueerd als onderdeel van de evaluatie van de Meststoffenwet. De voorlopige evaluatie is vermeld in: "Evaluatie Flankerend beleid meststoffenwet", EC-LNV rapport 2002/088 en de eindevaluatie in: "Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV)", EC-LNV rapport 2004/287.

Inhoud van het rapport

Dit rapport bevat de eindevaluatie (voor zover de aanvragen per 1 januari 2005 waren afgehandeld) van alle onderdelen van de RBV. De opdracht voor de evaluatie is door de directeur van de Directie Landbouw van LNV verstrekt aan het EC-LNV. Gedelegeerd opdrachtgever is Dr. Ir. E.P. Theune van dezelfde Directie Landbouw. Binnen het Ministerie van VROM loopt er nu (voorjaar 2005) een onderzoek naar versterking in het buitengebied. Binnen dit onderzoek wordt o.a. getracht inzicht te verkrijgen in de ruimtelijke aspecten van de ruimte voor ruimte regeling (onderdeel sloop van de RBV). Om deze reden zijn in overleg met de opdrachtgever de doelstellingen "Stimulans realisatie EHS (Ecologische Hoofd Structuur)" en "Verbetering ruimtelijke kwaliteit in reconstructiegebieden" geëvalueerd voor zover dat met de beschikbare gegevens (met name uit de aanvragen) mogelijk was. Bij de evaluatie is gewerkt met de richtlijnen die in de Regeling Prestatiegegevens en Evaluatieonderzoek Rijksoverheid (Comptabiliteitswet) zijn vastgelegd.

Dit rapport is enigszins verlaat doordat eerst is nagegaan of elders al evaluaties werden of waren uitgevoerd; vervolgens is nagegaan of de belangrijkste partijen bij de evaluatie betrokken wilden worden en uiteindelijk ook nog omdat de CBS-gegevens 2004 over de pluimveehouderij lang op zich lieten wachten (de gegevens over 2003 waren onbruikbaar vanwege de vogelpest). Uiteindelijk is met de voorlopige CBS-gegevens gewerkt. De vertraging is aan de Tweede Kamer gemeld.

Begeleidingscommissie

Door de opdrachtgever is een begeleidingscommissie ingesteld die drie keer bij elkaar is geweest. De begeleidingscommissie heeft de opdrachtgever geadviseerd over het projectplan, het onderzoeksplan, de concept rapportage en de eindrapportage. De begeleidingscommissie bestond uit:

Dr. Ir. E.P. Theune	DL (voorzitter)
Ir J.A.M. van Vliet / Ir G.J.A. Ogink	Expertisecentrum LNV (secretaris)
Ing. Q.N.G. Heinsbroek	Dienst Regelingen / voormalig LASER
Mr. Dr. J.E. Beenen	JZ
Mr. R. Huilmand	DN
W. Leneman	DRZ

Directie Platteland heeft in het kader van intensieve samenwerking in het rijksprogramma reconstructie (dat getrokken wordt door Directie Regionale Zaken) DRZ gevraagd zitting te nemen in de Begeleidingscommissie. DP is zelf agendalid geweest in de persoon van Ir. P.B. van Tilburg. Ook VROM gaf de voorkeur aan een agendalidmaatschap in de persoon van Ir. M. Wetter. Het IPO heeft aangegeven vooral interesse te hebben in het ruimte-voor-ruimte deel van de regeling dat in deze evaluatie beperkt is meegenomen. Het IPO is daarom niet gevraagd deel te nemen aan de Begeleidingscommissie.

Ontbreken van geoperationaliseerde doelstellingen vooraf

Het doel van deze eindevaluatie is aan te geven of en in welke mate de regeling ook daadwerkelijk heeft bijgedragen aan het bereiken van de beoogde doelen. De doelstellingen voor de drie beoogde doelen: “Sociaal-economische doelstelling”, “Bijdrage aan verdwijning van het mestoverschot” en “Stimulans realisatie EHS (Ecologische Hoofd Structuur) en Verbetering ruimtelijke kwaliteit in reconstructiegebieden” zijn echter niet vooraf geoperationaliseerd. De resultaten van deze evaluatie kunnen daarom ook niet worden beoordeeld op basis van deze doelen, maar worden nu in meer algemene zin beoordeeld, waarbij soms een vergelijking wordt gemaakt met vergelijkbare instrumenten. Wat betreft de opkoop van fosfaat en de sloop van stallen was wel een ex-ante studie beschikbaar waarbij verschillende varianten van de mogelijk opkoopprijs en vergoedingen voor de stallenafbraak op hun effecten (aantal deelnemers, hoeveelheid op te kopen fosfaat en aantal m2 te slopen stallen) zijn doorgerekend.

Werkwijze

Zoveel mogelijk is uitgegaan van de gegevens van de aanvragers die per 1 januari 2005 een subsidievaststelling hadden ontvangen. Voor zover dat nog niet het geval was, is dat aangegeven en zijn de eindresultaten op basis van de subsidieverlening zo goed mogelijk ingeschat. Door de afhandeling van bezwaren en beroepen en sancties als gevolg van geconstateerde overtredingen kunnen de komende jaren nog steeds kleine wijzigingen blijven optreden.

De evaluatie is in principe uitgevoerd voor beide tranches samen. Alleen daar waar relevante verschillen in de beide tranches optreden zal dit worden vermeld en zullen de resultaten van de beide tranches apart worden behandeld.

De voor de evaluatie benodigde gegevens zijn aangeleverd door de Dienst Regelingen (Laser) en de Dienst Landelijk Gebied (DLG) van LNV en het Productschap Vee, Vlees en Eieren.

Vergelijking met CBS gegevens 2000/2004

Voor een goede inschatting van het effect van de RBV op veranderingen in de Nederlandse vee (varkens en pluimvee) stapel zijn vooral de gegevens van de landbouwtelling van het CBS van 2000 en 2004 belangrijk. Dit geldt vooral voor pluimvee omdat de gegevens van 2003 door de vogelpest in dat jaar niet representatief zijn. Ten tijde van de afronding van dit rapport (februari 2005) waren de wel verwachte CBS gegevens over 2004 nog (steeds) niet definitief. Om die reden was het niet mogelijk om een goede analyse uit te voeren van het effect van de RBV op de omvang van het aantal dieren, bedrijven en bedrijfsomvang van de sectoren varkens - en pluimveehouderij (eerste vraag bij doelbereik sociaal-economische effecten/neveneffecten bij doelbereik: paragraaf 3.1). Voor de sector varkenshouderij kon nog wel een vergelijking gemaakt worden met de (voorlopige) gegevens over 2004 van het Productschap.

Afbakening

De beëindigingsregeling was van toepassing op de intensieve veehouderijtakken voor varkens, pluimvee (tweede tranche incl. kalkoenen) en rundvee voor wit - en roodvlees (inclusief rose) productie. In deze evaluatie wordt, als het gaat om de sociaal – economische effecten, vooral aandacht besteed aan de resultaten voor de varkens - en de pluimveehouderij. Aan de resultaten voor rundvee voor wit - en roodvlees (inclusief rose) productie wordt maar summier aandacht besteed, omdat het voor deze tak slechts ging om een aandeel van 2-3% van de opgekochte hoeveelheid fosfaat.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden de doelen en de procedure van de regeling beschreven. Dit hoofdstuk bevat o.a. het causaliteitschema.

In hoofdstuk 3 worden de onderzoeksvragen vermeld.

De resultaten van de regeling en de wijze waarop wordt voorzien in de controle en handhaving zijn beschreven in hoofdstuk 4. De beoordeling, die betrekking heeft op de mate van doelbereik, doeltreffendheid en doelmatigheid voor alle afzonderlijke doelen en de neveneffecten, staat in hoofdstuk 5. Voor het onderdeel controle en handhaving was deze beoordeling niet goed mogelijk, omdat er geen duidelijke doelen waren geformuleerd.

Hoofdstuk 6 bevat een samenvatting van de evaluatie.

Hoofdstuk 7 bevat de conclusies en in hoofdstuk 8 staan de gebruikte informatiebronnen en de geraadpleegde literatuur.

Bijlage 1 bevat een lijst met afkortingen en begrippen en bijlage 2 geeft een overzicht van de ontwikkelingen in aantallen dieren en bedrijven. In bijlage 3 is voor de reconstructiegebieden met punten het aantal deelnemers aan de RBV per km² weergegeven.

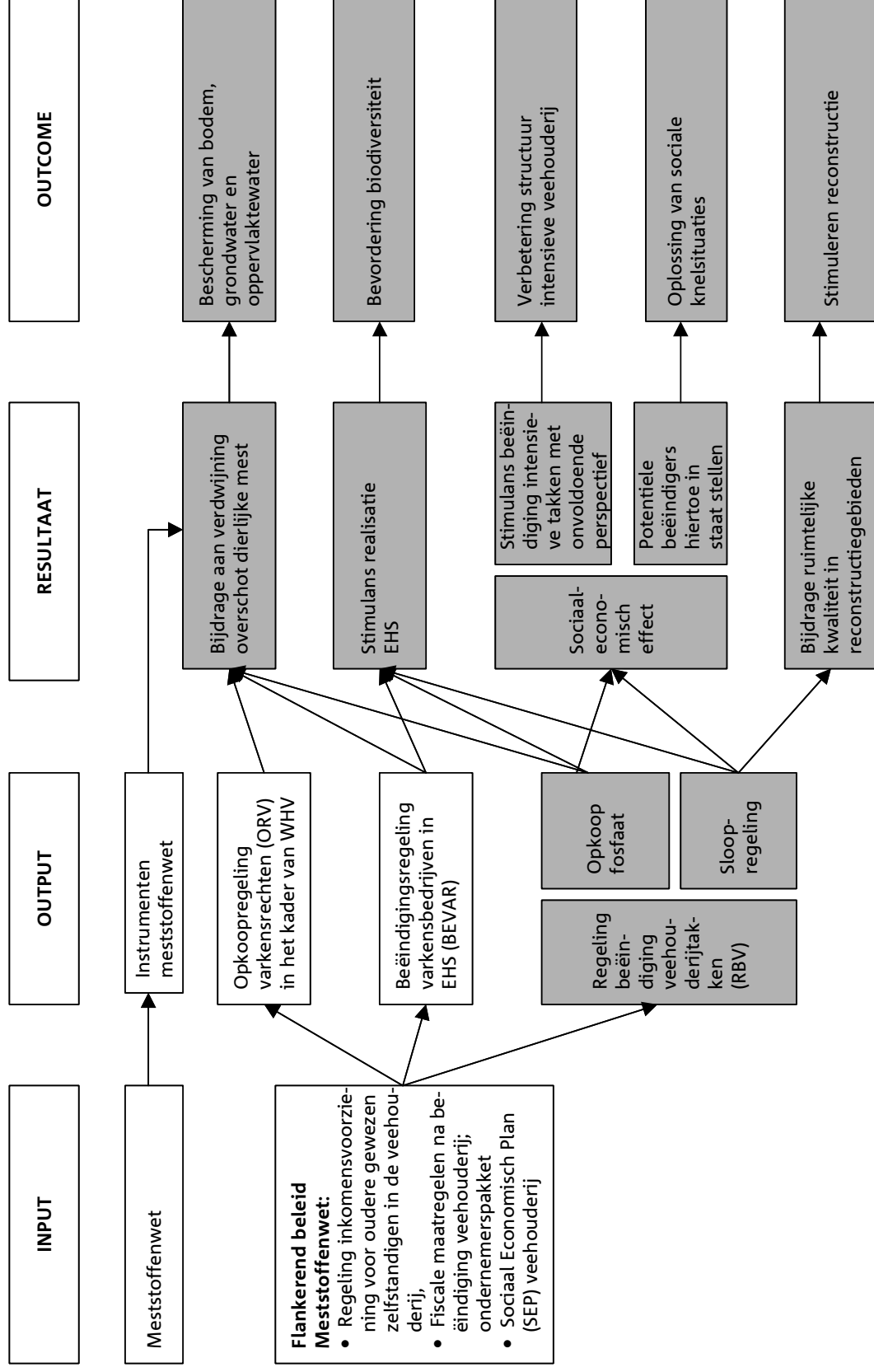
2 Doelstellingen, grote lijnen en procedure

2.1 Doelstellingen

De RBV is een onderdeel van het flankerend beleid bij de Meststoffenwet en de Wet Herstructurering Varkenshouderij (WHV). De belangrijkste doelen van de RBV zijn een bijdrage leveren aan de verdwijning van het overschot aan dierlijke mest en ondernemers in staat stellen op een sociaal verantwoorde wijze te stoppen met de betreffende intensieve veehouderij(tak). Nevendoelstellingen hebben betrekking op stimuleren van de Ecologische Hoofd Structuur (EHS), het verbeteren van de structuur van de intensieve veehouderij en het leveren van een bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit in de reconstructiegebieden.

De samenhang tussen doelen, instrumenten en resultaten is grafisch weergegeven in het causaliteitschema op de volgende pagina.

Causaliteitschema Regeling Beëindiging Veehouderijtakken

2.2 RBV in grote lijnen

De Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) maakt onderdeel uit van het flankerend beleid van het Ministerie van LNV in het kader van de 2^e actieplan (1998-2004) van de implementatie van de Nitraatrichtlijn in Nederland. De nadere invulling van dit flankerend beleid is met inbegrip van de RBV uitvoerig beschreven in de brief van 25 februari 2000 aan de voorzitter van de Tweede Kamer (Tweede Kamer 1999/2000, 26729, nr. 19, 25 februari 2000). Dit beleid is ingezet om ondernemers in staat te stellen op een sociaal verantwoorde wijze te stoppen met de betreffende intensieve veehouderij(tak). Bovendien wil de Minister met deze regeling zoveel mogelijk productierechten uit de markt nemen om zo eind 2003 een evenwicht op de mestmarkt te bereiken. Tot het doel behoren ook nog het stimuleren van de EHS en een bijdrage leveren aan de ruimtelijke kwaliteit in de reconstructiegebieden.

De Regeling is in samenwerking met het Ministerie van VROM, IPO, provincies, waarin delen van het concentratiegebied gelegen zijn, en de Vereniging Nederlandse Gemeenten opgezet om tegelijkertijd een impuls te geven aan de vernieuwing van het platteland door veehouders te stimuleren hun stallen af te breken.

De Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) is opengesteld voor het opkopen van dier- en/of mestproductierechten en voor deelname aan een sloopregeling voor stallen (ten behoeve van reconstructiebeleid).

Van 22 maart tot en met 19 april 2000 (later verlengd tot en met 19 mei 2000, Eerste tranche) en 1 oktober tot en met 31 oktober 2001 (Tweede tranche) konden veehouders uit heel Nederland tegen vergoeding hun varkensrechten/ (in de 2^e tranche ook pluimveerechten) - en/of mestproductierechten (mpr) aanbieden. In de concentratiegebieden (m.u.v. de provincie Overijssel voor de 2^e tranche) konden veehouders bovendien deelnemen aan het onderdeel 'Ruimte voor Ruimte' van de regeling. De beëindigingsregeling geldt voor varkens, pluimvee (tweede tranche incl. kalkoenen) en rundvee voor wit - en roodvlees (inclusief rose) productie.

De vergoeding per kg fosfaat bedroeg bij de eerste tranche € 16,56 en bij de tweede tranche € 14,75. Bij de sloop van stallen werd 40% van de voor leeftijd gecorrigeerde vervangingswaarde vergoed met een minimale gecorrigeerde vervangingswaarde van 25%. Aanvullend werd een vergoeding voor de sloopkosten betaald van € 22,69 per vierkante meter.

Na toewijzing kreeg de ondernemer circa een jaar de tijd om de betreffende veehouderijtak volledig af te bouwen (kon uitlopen tot maximaal 17 maanden). De milieuvergunning voor de betreffende tak werd doorgehaald of gewijzigd en gedurende 10 jaar mag de beëindigde tak niet meer op het bedrijf voorkomen.

Het 'Ruimte voor Ruimte'-onderdeel hield in dat de veehouder, die een veehouderijtak beëindigde, ook de betreffende stallen afbraak. De betrokken provincies zorgden voor financiering van de vergoedingen voor de waarde en de sloopkosten van de stal. De vergoedingen werden betaald uit de bouw van extra woningen in de provincie. Afhankelijk van het ruimtelijk beleid van de provincie en gemeente, kon de veehouder in plaats van deze vergoeding voor afbraak, het recht krijgen om voor een deel van het bebouwingsoppervlak een woning te bouwen. De waardevermeerdering van de bouwkaavel die hierdoor ontstond werd gezien als een vergoeding voor afbraak en waardeverlies van de stal.

Deelnemers aan de RBV, met percelen gelegen in de Ecologische Hoofd Structuur, waren verplicht deze percelen te beheren volgens de natuurontwikkelingsdoelstelling dan wel over te dragen aan Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL). Gronden gelegen in aankoopgebieden van BBL moesten worden gemeld.

2.3 Openstelling en budget

De RBV kende twee tranches. De eerste (RBV1) werd op 17 maart 2000 bekend gemaakt (Stc 17 maart 2000, nr. 55 / pag. 16), werd op 22 maart 2000 geopend voor deelname en sloot na verlenging op 19 mei 2000. De tweede tranche (RBV2) voor deelname liep van 1 oktober 2001 tot en met 31 oktober 2001 (Stc 28 september 2001, nr. 188 / pag. 10).

Voor de opkoop van fosfaatrechten (of dier/mestproductierechten) ten behoeve van varkens, kippen of rundvee (wit- en roodvleesproductie met name vleeskalveren), heeft het Rijk in totaal € 303,6 miljoen ter beschikking gesteld (Tweede Kamer 1999/2000, 26729, nr. 19, 25 februari 2000). Daarnaast konden veehouders in aanmerking komen voor een subsidie op het afbreken van de stallen. De provincies hebben daarvoor € 508,2 miljoen gegarandeerd (Tweede Kamer 2001/2002, 26729, nr. 48, 2 november 2001, akkoord van Brakkenstein).

Voor RBV1 is door het Rijk uiteindelijk € 181,5 miljoen ter beschikking gesteld en voor RBV2 € 172,0 miljoen.

2.4 Procedure

Nadat de aanvraag bij de Dienst Regelingen (v/h LASER) was binnengekomen, stuurde deze dienst de aanvrager een ontvangstbevestiging. De eerste controle was op de compleetheid van de informatie. Wanneer niet alle informatie beschikbaar was, werd de aanvrager verzocht deze alsnog aan te vullen. Was de informatie compleet, dan volgde acceptatie.

Na de acceptatie werden de aanvragen inhoudelijk beoordeeld: kwam de aanvraag in aanmerking? De gegevens van de aanvraag werden gecheckt met de gegevens, die bij Bureau Heffingen werden opgevraagd. Daarna werd de Dienst Landelijk Gebied (DLG) gevraagd de taxatie van de bedrijfsgebouwen uit te voeren.

Zodra een aanvraag was goedgekeurd ontving de betreffende veehouder een beschikking met een toewijzing (beschikking subsidieverlening). Aanvragers hadden daarna nog de mogelijkheid om de aanvraag in te trekken.

Op het moment dat was vastgesteld dat de aanvrager geen dieren, en bij sloopsubsidie ook geen stallen, meer had, ontving de aanvrager een beschikking subsidievaststelling en ontving hij binnen vier weken het vastgestelde subsidiebedrag, eventueel gekort met het voorschotbedrag (voor sloop) en een vergoeding voor de taxatiekosten (bij afbraak van stallen). Na de subsidievaststelling haalde Bureau Heffingen de dier- en de niet -grondgebonden mestproductierechten door. De grondgebonden mestproductierechten konden naar hun aard niet doorgehaald worden. Wel vervielen, zonder subsidie, de grondgebonden varkensrechten en (in de tweede tranche) dat deel van de pluimveerechten dat overeenkwam met de geregistreerde grondgebonden mestproductierechten op het moment van aanvraag. De op dat moment aanwezige latente mestproductierechten (rechten die niet werden benut) vervielen eveneens. Deze doorgehaalde rechten bestonden vanaf dat moment niet meer.

Het afwikkelen van de gehele procedure vroeg tijd. Globaal is deze als volgt in te delen:

- van aanvraag tot beschikking subsidieverlening;
- 9 maanden de tijd om van de gemeente toestemming te verkrijgen te bouwen op de eigen kavel (optioneel voor de aanvragers met sloop);
- na ontvangst van beschikking subsidieverlening gedurende maximaal 1 jaar en 5 maanden gelegenheid voor afbouw van de veehouderij(tak).

De procedure kon belangrijk meer tijd vragen als er wijzigingen van streek - en bestemmingsplannen doorgevoerd moesten worden of als de aanvrager tegen beslissingen bezwaar aantekende of in beroep ging.

2.5 Verschillen tussen eerste en tweede tranche

Tussen de twee tranches van de RBV bestonden kleine verschillen:

- pluimveerechten waren in de tweede tranche nieuw. Ten tijde van de eerste tranche werd pluimvee nog gehouden op mestproductierechten;
- kalkoenen deden in tweede tranche ook mee;
- bij de eerste tranche was 1998 het referentiejaar voor de vaststelling van de productieomvang, bij de tweede tranche was dit 1999;
- de intrekking van de milieuvergunning was beter geregeld in tranche 2, bovendien moesten bedrijven met een meldingsplicht (in plaats van een vergunningplicht) melden dat ze geen dieren meer hielden van de betreffende tak;
- bij de tweede tranche was sloop niet verplicht wanneer de stal architectonisch een geheel vormde met de woning;
- bij de tweede tranche moest de aanvrager toezeggen dat hij geen bezwaar maakte tegen verkleining/verwijdering van het bouwblok;
- bedrag per kg fosfaat was bij de tweede tranche € 14,75, bij de eerste € 16,56;
- Overijssel deed bij de tweede tranche niet meer mee voor het onderdeel sloop;
- bij de tweede tranche moest de aanvrager verklaren dat hij vanaf de inwerkingtreding van de regeling voor de betreffende locatie geen bouwaanvraag had gedaan voor een veehouderijtak en geen bouwaanvraag ging doen voor agrarische opstallen binnen zes maanden na indiening van de aanvraag voor subsidieverlening. Dit gaf de gemeente de nodige tijd om eerst het bestemmingsplan aan te passen.
- bij de tweede tranche wordt de beschikking tot subsidieverlening of –vaststelling ingetrokken indien de ontvanger tussen 1 jaar en 5 jaren na de subsidievaststelling een bouwaanvraag voor een woning op het betreffende perceel indiende. Indien de aanvrager een woning wilde bouwen moest hij dus de bouwaanvraag indienen binnen 1 jaar na de subsidievaststelling.

3 Onderzoeksvragen

In overleg met de begeleidingscommissie zijn voor deze eindevaluatie de onderstaande onderzoeksvragen opgesteld en op basis van de verzamelde informatie beantwoord. Bij de resultaten in hoofdstuk 4 worden deze vragen steeds in een kader herhaald.

3.1 Doelbereik

Sociaal – economische effecten/neveneffecten

- Welk effect heeft de RBV gehad op de omvang van het aantal dieren, bedrijven en bedrijfsomvang van de sectoren varkens - en pluimveehouderij (is structuur van de sector)? Hierbij wordt geen aandacht besteed aan vleesrunderen (vooral vleeskalveren) vanwege het geringe aantal dieren in de RBV en omdat er geen prognoses zijn gemaakt voor deze diersoort.
- Wat is het effect van de RBV op het biggenoverschot?

Bijdrage verdwijning overschot dierlijke mest

- Hoeveel kg fosfaat, forfaitair en werkelijk, is via de eerste en tweede tranche van de RBV aangemeld, voor subsidie vastgesteld en definitief uit de markt genomen (doorgehaald), c.q. zal naar verwachting definitief uit de markt gehaald worden; het laatste per diersoort en per provincie?
- Welk deel van het fosfaat heeft betrekking op varkensrechten, pluimveerechten en mestproductierechten (pluimvee en rundvee)?
- Welk deel van het fosfaat betreft niet grondgebonden, grondgebonden en latente rechten?
- Hoe is de verdeling van de opgekochte hoeveelheid fosfaat over de provincies en Nederland totaal en per bedrijfstakgrootteklasse afzonderlijk voor varkens en voor pluimvee op basis van kg fosfaat?
- Hoeveel fosfaat is uit de markt genomen afgezet tegen de ex-ante evaluatie van een groot aantal varianten, beschreven in een quick scan uitgevoerd door het LEI en opgeleverd op 15 maart 2000? Deze vergelijking kan worden gemaakt voor varkens en pluimvee.
- Met hoeveel stikstof komt de opgekochte hoeveelheid fosfaat overeen?
- Wat is het effect van de RBV geweest op de emissie van ammoniak?

Stimulans realisatie EHS

- Hoeveel grond (reservaatsgebied, natuurontwikkelingsproject of natuurgebied) is aangemeld en overgedragen aan BBL?

Bijdrage ruimtelijke kwaliteit in reconstructiegebieden

- Wat was het aantal deelnemers aan de sloopregeling, hoeveel vierkante meters zijn gesloopt en welk bedrag is hiervoor uitbetaald? Hoeveel fosfaat was er op de bedrijven die ook sloopsubsidie kregen?

3.2 Doeltreffendheid

Sociaal – economische effecten/neveneffecten

- Is de opgetreden daling van het aantal dieren (varkens en kippen) en bedrijven in overeenstemming met voorspellingen van het LEI?
- Komt de daling van het biggenoverschot overeen met de verwachtingen?
- Een analyse van de ca. 50 bedrijven met de grootste pluimveetak en die hebben meegedaan aan de sloopregeling. De RBV was bedoeld voor bedrijfseenheden met te weinig toekomstmogelijkheden. Het is daarom vreemd dat ook grote pluimveebedrijven aan de regeling hebben meegedaan. Over deze bedrijven is extra informatie verzameld via het KIP-systeem van het Productschap.
- Een overzicht van de leeftijd van de deelnemers aan de RBV en deze relateren aan de leeftijden van de landbouwtelling. De RBV was bedoeld voor bedrijfseenheden met te weinig toekomstmogelijkheden. Verwacht mag worden dat de toekomstmogelijkheden vooral aan de orde komen op het moment van eventuele bedrijfsopvolging. Bij rechtspersonen heeft de leeftijd betrekking op de oudste maat, directeur of bedrijfsleider.
- De reden voor beëindiging van de veehouderijtak.

Bijdrage verduurzaming overschot dierlijke mest

- Welke bijdrage heeft de RBV geleverd aan het (vermindere) van het mestoverschot in 2003 zoals uitgerekend door de permanente Commissie van Deskundigen Mest - en Ammoniakproblematiek? Uit oogpunt van efficiëntie wil de overheid niet meer opkopen dan het overschot groot is.

Stimulans realisatie EHS

- Welke bijdrage heeft de aan BBL overgedragen grond geleverd voor de realisatie van de EHS?

Bijdrage ruimtelijke kwaliteit in reconstructiegebieden

- In welke mate heeft de RBV geleid tot een vermindering van de concentratie van de intensieve veehouderij in de reconstructiegebieden?

3.3 Doelmatigheid

Sociaal – economisch effecten/neveneffecten

- Geen onderzoeksvraag opgenomen. Gegevens om vragen op dit onderdeel te beantwoorden waren niet uit het beschikbare materiaal af te leiden.

Bijdrage verduurzaming overschot dierlijke mest

- Wat zijn de totale kosten en per kg uit de markt genomen fosfaat?
- Wat is het totaal uitgegeven bedrag voor opkoop fosfaat t.o.v de quick scan en t.o.v het beschikbaar bedrag; het bedrag per kg opgekocht fosfaat in vergelijking met marktprijs?
- Wat zijn de kosten van de uit de markt genomen kg fosfaat in vergelijking met andere (opkoop)regelingen (ORV en BEVAR)?

Stimulans realisatie EHS

- Wat zijn de kosten van de aangekochte ha grond voor de EHS, die in de regeling zijn aangeboden in vergelijking met de gemiddelde aankoopprijs van grond voor de EHS?

Bijdrage ruimtelijke kwaliteit in reconstructiegebieden

- Wat zijn de totale kosten van de sloopregeling en per vierkante meter gesloopte stal?

- Vergelijking van het aantal vierkante meters gesloopte stal in vergelijking met een quick scan van het LEI van 15 maart 2000.
- Totaal uitgegeven bedrag voor sloop van de stallen t.o.v de quick scan en t.o.v beschikbaar bedrag.

3.4 Doelmatigheid van de uitvoering

- Wat zijn de kosten van uitvoering van de RBV (kosten van Dienst Regelingen/ LASER) vergeleken met dezelfde kosten van andere gelijksoortige regelingen?
- Wat waren de kosten van DLG voor taxatie t.b.v sloop ? Waar zijn deze mee te vergelijken?
- Wat zijn de (toekomstige) controlekosten?

3.5 Controle en handhaving

- Zijn er voor de controle en handhaving memoranda opgesteld met duidelijke controlepunten en afspraken wie deze controle uitvoert?
- Is er een risicoanalyse uitgevoerd en welk risicoprofiel leverde dat op?
- Wat zijn de resultaten van de uitgevoerde controles en welke verbeterpunten zijn intussen doorgevoerd?
- Zijn er goede afspraken gemaakt over de controle en handhaving voor de komende 10 jaar?

4 Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de RBV vermeld. De resultaten worden in hoofdstuk 5 geëvalueerd, d.w.z. de resultaten worden voorzien van een oordeel over het doelbereik, de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de regeling en de controle en handhaving daarvan.

Alvorens een overzicht te geven van de resultaten, is het goed te beseffen dat ten tijde van de openstelling van de regeling (2000 en 2001) de economische resultaten en vooruitzichten, vooral in de varkenshouderij, slecht waren. Ongetwijfeld heeft dit in de overwegingen om de bedrijfstak te beëindigen en wel of geen gebruik te maken van de RBV een zeer belangrijke rol gespeeld.

Voor het in beeld brengen van de effecten van de RBV wordt gebruik gemaakt van gegevens van het CBS en het Productschap. Voor het interpreteren van de resultaten zijn twee opmerkingen zeer relevant.

1. Voor varkens zijn de jaren 1997 (varkenspest vooral in Zuid-Nederland) en 2001 (MKZ in Oost Nederland) niet representatief. Voor pluimvee zijn de gegevens over aantallen dieren en aantallen bedrijven in het jaar 2003 niet representatief vanwege vogelpest.
2. Er is verondersteld dat op de rechten ook dieren werden gehouden. Deze aanname is niet juist. Op een deel van de rechten worden geen dieren gehouden. Voor een deel lijkt dit een structureel verschijnsel, voor een ander deel hangt dit wellicht samen met de slechte economische situatie in de sector (via bv. extra lange leegstand tussen koppels en bedrijven die afbouwen).

Het aantal bedrijven met varkens of pluimvee en het aantal gehouden dieren wordt bij het CBS maar één keer per jaar geteld. Bedrijven, die gebruik maken van de RBV, hebben na het afgeven van de beschikking subsidieverlening nog maximaal 17 maanden de tijd om de dieren van de aangemelde tak van het bedrijf af te voeren en de stallen te slopen. Bedrijven met vleesvarkens of vleeskuikens zijn daarbij door de meerdere rondes per jaar sneller te beëindigen dan bedrijven met fokvarkens of leghennen. Pas als vaststelling van de subsidie wordt aangevraagd, zijn de dieren van de aangemelde tak definitief van het bedrijf. Bij de eerstvolgende CBS-telling zal dit bedrijf de betreffende tak en dieren dus niet meer opgeven en wordt dit pas zichtbaar in de statistieken van het volgende jaar.

Voor de RBV1 hadden in mei 2001 870 van de 2700 aanvragers (32%) met een beschikking subsidieverlening een vaststelling aangevraagd, in mei 2002 waren dat er 2492 van de 2700 (92%) en in mei 2003 2698 (99,9%). Als we uitgaan van een normale verdeling als het gaat om de diersoorten en de omvang van de bedrijven, wordt het effect van RBV1 voor 32% zichtbaar in de verandering van 2000 naar 2001, voor 60% in de verandering van 2001 naar 2002 en voor 8% in de verandering van 2002 naar 2003. Voor RBV2 was dat 6% in de verandering van 2001 naar 2002, 36% in de verandering van 2002 naar 2003 en meer dan de helft 58% wordt pas zichtbaar in de verandering van 2003 naar 2004. Het effect van de RBV blijkt dus het best uit de vergelijking van de CBS-cijfers van 2004 met die van 2000.

Van rechten naar aantallen dieren

In tabel 4.1 over de resultaten van de opkoopregeling is weergegeven hoeveel dieren als gevolg van het opkopen van de rechten zijn verdwenen.

De berekening hiervan is als volgt:

Het aantal bedrijven dat een tak varkens, pluimvee of rundvee heeft beëindigd, is bekend uit de aanvragen. Het aantal dieren en de verdeling over de verschillende categorieën is echter niet bekend, wel het aantal opgekochte kg fosfaat per categorie. Om een verdeling over de verschillende categorieën te maken is uitgegaan van de gebruikte verhoudingen uit de quick scan van het LEI en van de tussentijdse resultaten zoals gerapporteerd in het onderzoek "Actualisering landelijk mestoverschot 2003" en door het Productschap Vee, Vlees en Eieren.

In de quick scan van het LEI blijkt ingeschat te zijn dat er voor iedere 1,0 vleesvarken ook 0,288 fokvarken verdwijnt. In de "Actualisering landelijk mestoverschot 2003" is uit tabel B3.4 af te leiden dat bij varkens de dieraantallen vleesvarkens/fokvarkens verminderen in een verhouding van 1,0 : 0,204 voor de eerste tranche en 1,0 : 0,307 voor de tweede tranche. Gemiddeld 1,0: 0,26. Bij het Productschap wordt voor RBV1 een verhouding ingeschat van 1: 0,141 en bij RBV2 1: 0,213.

Voor de verdere berekening van de effecten wordt hier voor de eerste tranche een verhouding aangehouden van 1,0 : 0,20 en voor de tweede tranche een verhouding van 1,0 vleesvarken : 0,30 fokvarken.

Forfaitair komt 1 zeugenrecht overeen met 2,74 vleesvarkens. Een vleesvarken en 0,2 fokvarken komt dan in de eerste tranche overeen met $7,4 + (0,20 \times 2,74 \times 7,4) = 11,46$ kg forfaitair fosfaat.

In RBV1 is in totaal 5.373.932 kg forfaitair fosfaat van varkens opgekocht. Dit komt dan volgens bovenstaande uitgangspunten overeen met ongeveer 468.900 vleesvarkens en 93.800 fokvarkens.

Bij RBV2 komt een vleesvarken en 0,3 fokvarken overeen met $7,4 + (0,30 \times 2,74 \times 7,4) = 13,48$ kg forfaitair fosfaat. Op basis hiervan wordt berekend dat in RBV2 ongeveer 342.700 vleesvarkens en 102.800 fokvarkens zijn opgekocht.

In de "Actualisering landelijk mestoverschot 2003" is uit tabel B3.4 af te leiden dat bij pluimvee de dieraantallen leghennen/vleeskuikens verminderen in een verhouding van 1,0: 0,73 voor de eerste tranche en 1,0: 0,51 voor de tweede tranche.

De forfaitaire hoeveelheid fosfaat van deze combinaties komen dan overeen met $1 \times 0,5 + 0,73 \times 0,24 = 0,675$ kg resp. $1 \times 0,5 + 0,51 \times 0,24 = 0,622$ kg forfaitair fosfaat.

In RBV1 is in totaal 2.409.525 kg forfaitair fosfaat van pluimvee opgekocht (inclusief 50% van de categorie rundvee + pluimvee). Dit komt dan volgens bovenstaande uitgangspunten overeen met ongeveer 3.569.700 leghennen en 2.605.900 vleeskuikens. Bij RBV2 zijn dit ongeveer 5.076.100 leghennen en 2.588.800 vleeskuikens.

In RBV1 is 159.773 kg forfaitair fosfaat van met name vleeskalveren opgekocht. Dit komt overeen met een vermindering van 30.726 stuks. Bij RBV2 is voor vleeskalveren 271.000 kg. opgekocht wat overeenkomt met een vermindering van 52.113 stuks (1 vleeskalv komt overeen met 5,2 kg forfaitair fosfaat).

4.1 Resultaten algemeen

De belangrijkste resultaten van de RBV zijn samengevat in basistabel 4.1.1

Tabel 4.1.1 Basistabel met de belangrijkste resultaten van de RBV. Zie voor voetnoten, berekeningen en aannames tabel 3.2.2 in EC publicatie 287 (april 2004).

	RBV1 + RBV2
Aantal ontvangen aanvragen	6.090
Teruggetrokken	830
In behandeling genomen	5.260
Niet ontvankelijk	75
Afgewezen	684
In behandeling	1
Aantal toegewezen (subsidie verleend)	4.500

Aantal die vaststelling hebben aangevraagd	4.486
Vaststelling toegewezen	4.437
Vaststelling afgewezen	43
Nog in behandeling	6

Subsidie is verleend voor niet-grondgebonden rechten
(in kg forfaitair fosfaat):

Varkensrechten	9.995.184
(Mest)productierechten pluimvee	5.494.169
Mpr rundvee + pluimvee	145.409
Mpr rundvee (vleeskalveren)	358.056

Totaal	15.992.818
--------	------------

Aantal aanvragers per diersoort
(Sommige aanvragen betreffen meerdere diersoorten)

Varkens	3546
Kippen	847
Rundvee	374

Gemiddeld per aanvrager per diersoort kg forfaitair fosfaat: *

Varkens	2892
Kippen	6843
Rundvee	1328
Totaal	3619

Verdeling van de opgekochte kg fosfaat over diersoorten: *

Varkens	62,5 %
Kippen	34,8 %
Rundvee	2,7 %

Verdeling van de opgekochte kg fosfaat over provincies:

Op basis van vaststelling

Overijssel	7 %
Gelderland	22 %
Utrecht	2 %
Noord-Brabant	46 %
Limburg	17 %
Overige niet-concentratie provincies	5 %

Aandeel gecombineerd met sloop van gebouwen:

Op basis van aantal (vaststelling)	48,2 %
Op basis van de kg fosfaat (vaststelling)	64,3 %

Berekend aantal opgekochte dieren per soort:
(toelichting op de berekening zie tekst hoofdstuk 4.1
onder "van rechten naar aantallen dieren")

Vleesvarkens	811.600
Fokvarkens	196.600
Leghennen (incl. moederdieren en opfokhennen)	8.645.800
Vleeskuikens	5.194.700
Vleeskalveren	82.840

Bron: Dienst Regelingen/LASER Diemen / Bureau Heffingen Assen

* deze cijfers hebben betrekking op de gegevens van de aanvragers die subsidie verleend hebben gekregen. De cijfers voor de aanvragers die ook een subsidie vaststelling hebben ontvangen wijken daarvan iets af (en zijn ook nog niet definitief). In het rapport wordt daarom voor varkens een aandeel aangehouden van 62-63%, voor pluimvee van circa 35% en voor rundvee van 2-3%.

Procentuele deelname per provincie

In tabel 4.1.2 wordt voor de belangrijkste provincies een overzicht gegeven van de deelname aan de RBV gerelateerd aan het aantal aanwezige bedrijven volgens de landbouwtelling.

Tabel 4.1.2 Per provincie het aantal deelnemers aan de RBV en het aantal deelnemers met varkens, pluimvee en vleesvee absoluut en uitgedrukt als % van het totaal aantal bedrijven met varkens, pluimvee en vleesvee volgens de landbouwtelling van 2000 (CBS). Cijfers op basis van vaststelling per 01-01-2005. Het totaal wijkt daarom iets af van het aantal wat een subsidieverlening heeft ontvangen. Bedrijven kunnen ook voor meerdere takken een vaststelling hebben ontvangen.

	Aantal deel nemers aan RBV	Aantal en % deelnemers met varkens	Aantal en % deelnemers met pluimvee	Aantal en % deelnemers met vleeskalveren
Overijssel	625	549 19,7%	62 13,4%	11 2,6%
Gelderland	1369	1048 26,2%	209 19,8%	146 12,1%
Utrecht	171	138 15,8%	24 12,8%	10 6,8%
Noord-Brabant	1557	123 28,9%	244 28,4%	92 16,7%
Limburg	451	280 23,2%	160 36,6%	17 21,0%
Overige provincies	288	193 13,9%	80 9,4%	19 3,9%
Nederland	4461	3442 23,7%	779 20,2%	295 10,2%

Uit tabel 4.1.2 kan worden geconcludeerd dat de procentuele deelname groter was in de provincies waar ook een vergoeding voor de sloop van gebouwen mogelijk was (Noord-Brabant, Limburg, Gelderland, Overijssel en Utrecht: vergoeding voor sloop alleen voor de deelnemers uit dat deel van de provincies wat deel uitmaakt van concentratiegebied Zuid of Oost).

Verder is te concluderen dat in relatie tot het totaal aanwezige bedrijven per 2000 er vooral deelname aan de RBV was uit de provincies Gelderland, Noord-Brabant en Limburg. De laatste provincie met name ook voor pluimvee.

In bijlage 3 zijn de deelnemers aan de RBV voor de twee reconstructiegebieden Oost en Zuid in aantallen per km² weergegeven. Daarbij is ook onderscheid gemaakt in landbouwontwikkeling-, verwevings- en extensiveringsgebieden (zie ook paragraaf 4.5).

Relatie bedrijfsgrootte en regio bij varkens en pluimvee

In tabel 4.1.3 en 4.1.4 wordt voor Oost-, Zuid en Overig Nederland, voor varkens en voor pluimvee, een overzicht gegeven van de grootteklassen van de deelnemende bedrijven.

Tabel 4.1.3 Aantal bedrijven (varkens) met vaststelling per 01-01-2005 en hoeveelheid opgekocht fosfaat (in 1000 kg) per bedrijfsgrootteklasse.

Grootteklasse in 1000 kg forfaitair fosfaat	Overijssel + Gelderland		Noord - Brabant + Limburg		Overig Nederland	
	Bedrijven	Kg Fosfaat X 1000	Bedrijven	Kg Fosfaat X 1000	Bedrijven	Kg Fosfaat X 1000
< 0,25	101	13,5	75	6,2	29	3,9
0,25 – 1,0	508	94,3	164	99,8	128	19,6
1,0 – 2,5	579	347,7	377	660,3	98	154,7
2,5 – 5,0	302	1.018,2	476	1.752,5	58	198,4
5,0 – 10,0	91	593,9	323	2.204,8	16	103,8
> 10,0	16	189,0	99	1.588,6	2	25,8
Totaal	1597	3.070,5	1.514	6.312,3	331	563,5
Gemiddeld per bedrijf		1.923 kg/bedrijf		4.169 kg/bedrijf		1.702 kg/bedrijf

Tabel 4.1.4 Aantal bedrijven (pluimvee) met vaststelling per 01-01-2005 en hoeveelheid opgekocht fosfaat (in 1000 kg) per bedrijfstakgrootteklasse.

Grootteklasse in 1000 kg forfaitair fosfaat	Overijssel + Gelderland		Noord - Brabant + Limburg		Overig Nederland	
	Bedrijven	Kg Fosfaat X 1000	Bedrijven	Kg Fosfaat X 1000	Bedrijven	Kg Fosfaat X 1000
< 0,25	6	0,9	11	1,0	2	0,1
0,25 - 1,0	42	28,6	18	12,7	7	4,0
1,0 - 2,5	74	125,3	75	135,3	26	44,0
2,5 - 5,0	68	234,3	85	306,8	27	101,2
5,0 - 10,0	54	358,6	107	787,5	25	171,0
> 10,0	31	535,4	108	2.463,8	17	294,6
Totaal	271	1.283,3	404	3.707,3	104	615,1
Gemiddeld per bedrijf		4.735 kg/bedrijf		9.176 kg/bedrijf		5.914 kg/bedrijf

Uit de tabellen 4.1.3 en 4.1.4 is af te leiden dat er op bedrijven met pluimvee ruim 2x zoveel fosfaat is opgekocht dan op bedrijven met varkens en dat de opgekochte hoeveelheden per bedrijf in concentratiegebied Zuid ook ruim 2x zo groot zijn als in concentratiegebied Oost. Verder valt op dat het bij pluimvee in Zuid-Nederland gaat om veel relatief grote bedrijven. 66% van de hoeveelheid opgekocht fosfaat is daar afkomstig van bedrijven met meer dan 10.000 kg fosfaat (> 20.000 leghennen of 42.000 vleeskuikens).

4.2 Sociaal-economische effecten

Onderzoeksvragen doelbereik sociaal-economische effecten:

- Welk effect heeft de RBV gehad op de omvang van het aantal dieren, bedrijven en bedrijfsomvang van de sectoren varkens - en pluimveehouderij (is structuur van de sector)?

Effect op het aantal varkens

Eerder in dit hoofdstuk is beschreven dat het effect van de RBV in 2000 en 2001 in de cijfers van de landbouwtelling tot uiting zal komen in de jaren t/m 2004. Op basis van deze spreiding en op basis van tabel 4.1.1 kan tabel 4.2.1 worden samengesteld. In deze tabel is ook rekening gehouden met de vermindering van het aantal varkensrechten door afroming bij overdracht. De afname als gevolg van afroming in de jaren 2000 t/m 2002 is omgerekend vanuit de varkenseenheden zoals die worden vermeld in de Monitor Mineralen en Mestwetgeving 2004 van het CBS (CBS, 2004). Hierbij is gerekend met dezelfde verhouding fokvarkens/vleesvarkens als bij de RBV (gemiddelde van eerste en tweede tranche).

Tabel 4.2.1 Aantal fokvarkens en vleesvarkens volgens CBS en de (ingeschatte) afname a.g.v. de RBV en afroming van rechten bij overdracht.

Jaar	FOKVARKENS			VLEESVARKENS		
	Fokvarkens volgens CBS	Afname als gevolg van RBV	Afname als gevolg van afroming	Vleesvarkens volgens CBS	Afname als gevolg van RBV	Afname als gevolg van afroming
2000	1.510.800			6.504.500		
2004 ^x	1.230.900			5.399.600		
2000-2004 ^x	279.900 (100%)	196.600 (70%)	20.174 (7%)	1.104.900 (100%)	811.600 (73%)	80.696 (7%)

2004^x: Voorlopige cijfers op basis van bijna 100% van het aantal bedrijven.

Uit tabel 4.2.1 blijkt dat de afname van het aantal varkens in de jaren 2000 tot 2004 voor ongeveer 70-73 % samenhangt met de RBV en voor 7 % met de afroming van de varkensrechten bij verhandeling. Omdat het aantal dieren sterker is afgenomen dan het aantal rechten die uit de markt zijn genomen moet het aantal varkensrechten

waarop geen varkens worden gehouden van het jaar 2000 naar 2004 zijn gestegen met ca. 20 % van het verminderde aantal varkens.

Effect op het aantal stuks pluimvee

Voor pluimvee kan op dezelfde manier als bij varkens tabel 4.2.2 worden samengesteld. De pluimveerechten zijn alleen afgeroomd in de jaren 2001 en 2002. Als gevolg van de vogelpest in 2003 en het feit dat tijdens het opstellen van het rapport de definitieve cijfers over 2004 nog niet beschikbaar waren, mogen alleen zeer voorzichtige conclusies uit deze tabel getrokken worden.

Uit tabel 4.2.2 blijkt dat de afname van het aantal stuks pluimvee in de jaren 2000 tot 2004 voor ongeveer 80 % samenhangt met de RBV en voor 7 % met de afroming van de rechten bij verhandeling.

Tabel 4.2.2 Aantal leghennen (incl. opfok en ouderdieren) en vleeskuikens volgens CBS en de (ingeschatte) afname a.g.v. de RBV en afroming van rechten bij overdracht.

Jaar	LEGHENNEN			VLEESKUIKENS		
	Leghennen + Ouderdieren Volgens CBS	Afname als gevolg van RBV	Afname als gevolg van afroming	Vleeskuikens volgens CBS x 1000	Afname als gevolg van RBV	Afname als gevolg van afroming
2000	53.078.000			50.936.600		
2004	41.553.900			44.262.200		
2000-2004*	11.524.100 (100%)	9.097.900 (79%)	823.438 (7%)	6.674.400 (100%)	5.422.600 (81%)	510.532 (8%)

* cijfers over 2004 nog voorlopig

Effect op het aantal bedrijven

Op dezelfde manier als bij het aantal dieren kan ook bij het aantal bedrijven de samenhang met de daling van het aantal bedrijven volgens de landbouwtelling van het CBS berekend worden. Dit is vermeld in tabel 4.2.3.

Tabel 4.2.3 Aantal bedrijven met varkens en pluimvee volgens CBS en (ingeschatte) afname als gevolg van RBV.

Jaar	VARKENS		PLUIMVEE	
	Aantal bedrijven met varkens volgens CBS	Afname als gevolg van RBV	Aantal bedrijven met pluimvee volgens CBS	Afname als gevolg van RBV
2000	14.524		3.860	
2003	10.730		2.446 **	
2004*	9.980		***	
2000-2004*	4.544 100%)	3.442 (76%)		

* Voorlopige cijfers

** Onderbezetting vanwege vogelpest

*** Nog geen cijfers beschikbaar

Uit tabel 4.2.3 blijkt dat bij de bedrijven met varkens 76% van de CBS-afname in de jaren 2000-2004 samenhangt met deelname aan de RBV. Voor pluimvee kunnen geen conclusies getrokken worden.

Effect op de bedrijfsomvang

Bij de RBV is op de bedrijven, die varkensrechten hebben aangeboden, gemiddeld 2.890 kg forfaitair fosfaat opgekocht. Op het gemiddelde bedrijf met varkens waren in het jaar 2000 448 vleesvarkens en 104 fokvarkens aanwezig. Dit komt overeen met 3.315 kg + 2.112 kg = totaal 5.427 kg forfaitair fosfaat. Bij de varkens hebben dus, op basis van fosfaatproductie, overwegend de kleinere bedrijven hun rechten aangeboden, dit gold vooral in Oost-Nederland (zie tabel 4.1.3).

Bij pluimvee is gemiddeld 7.200 kg forfaitair fosfaat opgekocht. Deze hoeveelheid komt overeen met 14.400 leghennen of 30.000 vleeskuikens. Ook hier hebben

overwegend kleinere bedrijven dan gemiddeld (CBS 2000 gemiddeld 15.700 leghennen/bedrijf of 46.600 vleeskuikens/bedrijf) hun rechten aangeboden.

Ook de tabellen 4.1.3 en 4.1.4 geven informatie over de hoeveelheid fosfaat per deelnemer aan de RBV.

In tabel 4.2.4 wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling van het aantal bedrijven en de bedrijfsomvang voor bedrijven met varkens en met pluimvee volgens het CBS van 2000 naar 2003.

Tabel 4.2.4 Aantal bedrijven met varkens en pluimvee en aantal dieren per bedrijf in 2000 en in 2003 volgens landbouwtelling van het CBS.

Aantal	2000	2003	Toe-/afname
Bedrijven met varkens	14.524	10.730	- 26%
Bedrijven met fokvarkens	6.100	4.553	- 25%
Bedrijven met vleesvarkens	12.895	9.559	- 26%
Bedrijven met fokvarkens en vleesvarkens	4.569	3.465	- 24%
Fokvarkens per bedrijf met fokvarkens	248	277	+ 12%
Vleesvarkens per bedrijf met vleesvarkens	504	562	+ 12%
Gespecialiseerde fokvarkensbedrijven	2.093	1.657	- 21%
Gespecialiseerde vleesvarkensbedrijven	2.417	1.585	- 34%
Bedrijven met pluimvee*	3.860	2.446	- 37%
Bedrijven met leghennen* (excl. Ouderdieren van vleeskuikens)	2.076	1.223	- 41%
Bedrijven met vleeskuikens*	1.094	777	- 29%
Leghennen per bedrijf met leghennen*	21.212	24.937	+ 18%
Vleeskuikens per bedrijf met vleeskuikens*	46.560	54.426	+ 17%
Gespecialiseerde leghenbedrijven*	1.161	545	- 53%
Gespecialiseerde vleeskuikenbedrijven*	785	385	- 51%

* Meerdere pluimveebedrijven stonden in 2003 leeg vanwege vogelpest.

In tabel 4.2.4 is te zien dat de afgelopen jaren een groot aantal bedrijven is gestopt en dat het aantal dieren per bedrijf is toegenomen. Opvallend is dat het aantal gespecialiseerde bedrijven bijna even sterk is gedaald als het totaal aantal bedrijven, bij pluimvee zelfs nog sterker.

Gegevens over de ontwikkeling van het aantal bedrijven en het aantal varkens en kippen vanaf 1980 tot 2003 zijn vermeld in de grafieken van bijlage 2.

Onderzoeksvraag doeltreffendheid sociaal-economische effecten:

- Is de opgetreden daling van het aantal dieren (varkens en kippen) en bedrijven in overeenstemming met voorspellingen van het LEI?

Bij de aanvang van het flankerend beleid is in het voorjaar van 2000 een schatting gemaakt van het aantal bedrijven dat zou moeten beëindigen vanwege aanscherping van normen in de Meststoffenwet in de jaren 2001 tot 2003. Circa 6.000 bedrijven zouden moeten stoppen (Tweede Kamer 1998/1999, 26729, nr. 1, 10 september 1999). Dit betreft bedrijven in de niet-grondgebonden sectoren zoals de gespecialiseerde vleeskalveren -, varkens - en pluimveehouderij. Op een groot aandeel van deze bedrijven is het bedrijfshoofd ouder dan 50 jaar.

In een latere berekening van het LEI is het aantal veebedrijven berekend dat zou beëindigen in of voor 2005 (LEI, 2000). Uitgangspunt voor deze berekeningen is het in 1999 vastgestelde mestbeleid. In deze berekeningen werd het aantal gespecialiseerde hokbedrijven (varkens - en pluimveebedrijven) dat zou stoppen, op circa 2050 geschat. Daarnaast zouden 1.650 gemengde bedrijven met vee beëindigen (zie tabel 4.2.5). Bij deze aantallen is geen onderscheid gemaakt tussen bedrijven die door mestbeleid of autonoom zouden moeten stoppen.

Tabel 4.2.5 Belangrijkste resultaten van de inschatting van de dynamiek van bedrijven met vee (LEI studie 2000).

	Alle	Gespecialiseerde bedrijven met			Overige	
	bedrijven met vee	varkens	Legpluim-vee	Vlees-pluimvee	Melkvee	bedrijven met vee
Uitgangssituatie 1999:						
Aantal bedrijven	42.400	6.100	1.150	650	26.800	7.700
Verwachte dynamiek t/m 2005:						
Aantal stoppende bedrijven	7.000	1.500	450	100	3.300	1.650
Aantal continuerende bedrijven	35.400	4.600	700	550	23.500	6.050

Bron: LEI, 2000

Het aantal deelnemers aan de RBV voor beëindiging van een veehouderijtak is ongeveer 4500. Dit aantal sluit vrij goed aan bij het door het LEI voorspelde en in tabel 4.2.5 genoemde aantal potentiële bedrijfsbeëindigers van 3700 stuks (alle veehouderijbedrijven exclusief rundveebedrijven, die geheel beëindigen).

50 bedrijven met de grootste pluimveetak

Onderzoeksvraag doeltreffendheid sociaal-economische effecten:

- Een analyse van de ca. 50 bedrijven met de grootste pluimveetak waarbij mogelijk extra informatie kan worden verkregen via het KIP-systeem van het Productschap (PPE). De regeling was bedoeld voor bedrijfseenheden met te weinig toekomstmogelijkheden. Het is daarom vreemd dat ook grote pluimveebedrijven aan de regeling hebben meegedaan.

Verwacht werd dat vooral bedrijven zonder toekomst aan de regeling deel zouden nemen, dus vooral kleinere bedrijven en bedrijven met kleine takken intensieve veehouderij. Vooral voor de tak pluimvee in concentratiegebied Zuid hebben ook vrij grote bedrijven aan de RBV deelgenomen. De grootste 49 bedrijven met pluimvee hebben elk meer dan 20.000 kg. fosfaat aangeboden, waarvan 8 bedrijven ieder meer dan 50.000 kg. (vergelijkbaar met 100.000 leghennen of 208.000 vleeskuikens). Om een beter beeld te verkrijgen van de achterliggende motieven is voor de 50 bedrijven, die de grootste hoeveelheid fosfaat pluimvee verleend hebben gekregen, nagegaan hoe of zij als bedrijf zijn doorgegaan en hoe zij zich verder hebben ontwikkeld. Deze informatie is achterhaald via het KIP systeem van het Productschap.

Van de 50 bedrijven met de grootste hoeveelheid fosfaat is via het KIP systeem van het PPE nagegaan welk bedrijfstype het betrof (legghennen, ouderdieren, opfokdieren, vleeskuikens) en of het bedrijf geheel of gedeeltelijk met de pluimveehouderijtak is gestopt. Daarbij moet worden opgemerkt dat gegevens uit de RBV bestanden van aanvragers en uit het KIP-systeem niet altijd met elkaar overeenkomen. Dit kan te maken hebben met andere eigenaren, mutaties daarin, die zich na de aanvraag hebben voorgedaan, ander correspondentie - dan bedrijfsadres en meerdere vestigingen per bedrijf. Dat betekent dat de conclusies een globaal karakter hebben en dat optelling van categorieën bedrijven niet altijd sluitend is te maken.

Deze 50 bedrijven waren als volgt verdeeld:

Meer dan 100.000 kg fosfaat	1 bedrijf
75.000 tot 100.000 kg	3 bedrijven
50.000 tot 75.000 kg	4 bedrijven
25.000 tot 50.000 kg	26 bedrijven
20.000 tot 25.000 kg	16 bedrijven

gemiddeld 38.000 kg fosfaat per bedrijf (dit komt overeen met 76.000 leghennen of 160.000 vleeskuikens).

Onder de 50 bedrijven kwamen slechts 2 bedrijven voor met vleeskuikens en 2 bedrijven met ouderdieren (al dan niet gecombineerd met ander pluimvee). Verder hadden 14 bedrijven tevens opfokdieren. Vrijwel alle bedrijven hadden dus leghennen, eventueel gecombineerd met ander pluimvee.

Van 8 bedrijven is bij het PPE bekend dat ze op één of meer andere locaties nog steeds pluimvee houden. Twee bedrijven zijn bij het PPE niet bekend, ook niet op een ander adres.

De algemene indruk is dat de meeste bedrijven leghennenhouders zijn die op de betreffende locatie zijn gestopt met pluimvee. Daarnaast zijn er enkele grote bedrijven/integraties die op sommige locaties de pluimveehouderij hebben beëindigd.

Effect op het biggenoverschot

Onderzoeksvraag doelbereik sociaal-economische neveneffecten:

- Wat is het effect van de RBV op het biggenoverschot?

Vanwege welzijnsaspecten en risico's op ziekte-insleep uit het buitenland is een grote export van levende biggen ongewenst. Bij de instelling van varkensrechten werd gehoopt een verdere vergroting van de biggenexport te voorkomen middels de instelling van afzonderlijke zeugenrechten. Bij de RBV werd gehoopt dat relatief veel zeugenhouders van deze regeling gebruik zouden maken.

Het verloop van de export en import van biggen, vleesvarkens en fokvarkens is vermeld in tabel 4.2.6.

Tabel 4.2.6 Export en import biggen, vleesvarkens en fokvarkens alsmede het aantal binnenlandse slachtingen in de jaren 2000 - 2004 (Aantal x 1000 stuks). Bron PVE.

	2000	2001	2002	2003	2004*
Levende uitvoer	5.166	5.523	5.706	6.563	6.062
- uitvoer biggen	3.642	3.108	4.141	4.026	3.700
- uitvoer vleesvarkens	1.446	2.354	1.518	2.450	2.300
- uitvoer fokvarkens	78	60	47	87	
Levende invoer	555	183	181	304	337
- invoer biggen	47	15	18	37	
- invoer vleesvarkens	464	162	156	244	
- invoer fokvarkens	4	6	7	23	
Binnenlandse slachtingen	18.564	15.701	15.401	13.890	14.480
Bruto eigen productie	23.175	21.041	20.924	20.149	20.205

* voorlopige cijfers

Uit tabel 4.2.6 blijkt dat vooral van 2000 naar 2001 en van 2002 naar 2003 het aantal binnenlandse slachtingen aanzienlijk is gedaald. De bruto eigen productie is afgenomen met ongeveer 3 miljoen stuks. In 2004 is het aantal slachtingen met ca. 4 % toegenomen, de bruto eigen productie slechts met 0,3%. Volgens tabel 4.2.1. zijn er als gevolg van de RBV en de afroming bij elkaar ongeveer 900.000 varkens (op enig moment geteld) verdwenen. Bij gemiddeld 3,1 rondes vleesvarkens per jaar zou het dan gaan om 2,8 miljoen minder slachtingen.

Onderzoeksvraag doeltreffendheid sociaal-economische effecten:

- Komt de daling van het biggenoverschot overeen met de verwachtingen?

Op basis van prognoses was ingeschat dat er als gevolg van de RBV 196.600 fokvarkens en 811.600 vleesvarkens zouden verdwijnen (zie de eerdere berekening van rechten naar aantal dieren). Bij een gemiddelde productie van 15 biggen per fokvarken (zeugen, opfokzeugen en beren en overig) per jaar en 3,1 rondes vleesvarkens per jaar zou als gevolg daarvan het biggenoverschot kunnen afnemen met $196.600 \times 15 - 811.600 \times 3,1 = 400.000$ stuks per jaar. Uit tabel 4.2.6 blijkt dat de uitvoer van biggen in 2002 en 2003 ongeveer 400.000 stuks groter was dan in 2000. In 2004 is de export van biggen met ongeveer 10% ofwel 400.000 stuks afgenomen en bereikt daarmee weer het niveau van 2000. De relatie met de opkoop door de RBV is

niet goed te leggen. Een gedeeltelijke verklaring hiervoor kan zijn dat het toegenomen aantal grootgebrachte biggen per zeug (groot deel van de fokvarkens) is toegenomen namelijk van 22,0 in 2000 naar 22,6 in 2004 (LEI Informatienet) en dat de productiecijfers betrekking hebben op het gehele jaar en de tellingcijfers van het CBS een momentopname betreffen.

Leeftijd van de deelnemers

Onderzoeksvraag doeltreffendheid:

- Een overzicht van de leeftijd van de deelnemers en relateren aan de leeftijden in de landbouwtelling. Bij rechtspersonen heeft de leeftijd betrekking op de oudste maat, directeur of bedrijfsleider?

In onderstaande tabel zijn de leeftijden (op het moment van aanvraag in 2000 of 2001) van de deelnemers aan de RBV weergegeven.

Als een relatie meerdere aanvragen heeft gedaan (meerdere locaties) is de relatie maar één keer opgenomen. Dit verklaart waarom de totalen lager uitkomen dan de totalen van de vaststellingen of verleningen. Verder is bij maatschappen en firma's de leeftijd van de oudste maat opgenomen en bij rechtspersonen de leeftijd van de directeur/bedrijfsleider. Van een aantal rechtspersonen (26) is geen leeftijd bekend. Deze zijn niet meegenomen in de score.

In tabel 4.2.7 is naast de verdeling over de verschillende leeftijdscategorieën van de deelnemers aan de RBV ook de verdeling van de leeftijd van het oudste bedrijfshoofd van alle persoonlijke ondernemingen in de landbouw in Nederland en die van de hokdierbedrijven weergegeven.

Tabel 4.2.7 Leeftijd van de deelnemers aan de RBV in vergelijking met de leeftijd van de bedrijfshoofden van alle landbouwondernemingen en van alleen de hokdierbedrijven.

Leeftijd	RBV in %	Persoonlijke ondernemingen 2000 (%)	Hokdierbedrijven 2000 (%)
< 25	0%	0%	0%
25-29	1%	1%	2%
30-39	14%	15%	23%
40-49	22%	23%	29%
50-64	46%	41%	37%
>= 65	17%	20%	9%

Uit tabel 4.2.7 blijkt dat het niet alleen oudere ondernemers zijn die aan de RBV hebben deelgenomen. De verdeling van de leeftijden van de RBV-aanvragers blijkt goed overeen te komen met die van alle persoonlijke ondernemingen. In vergelijking met de hokdierbedrijven blijkt dat aan de RBV relatief meer ondernemers van 50 jaar en ouder hebben meegedaan. Aan de andere kant is er zeker ook sprake van een behoorlijke deelname uit de jongere leeftijdscategorieën.

Reden voor beëindiging van bedrijfstak

Onderzoeksvraag doeltreffendheid

- De reden voor beëindiging van de veehouderijtak.

De deelnemers aan de RBV is niet gevraagd naar de reden van beëindiging van de bedrijfstak. Hierover is wel informatie verzameld bij het Sociaal Economisch Programma (SEP) dat ongeveer in dezelfde tijd liep (zie ook het causaliteitschema in hoofdstuk 2.1). SEP bood ondersteuning bij ingrijpende bedrijfsbeslissingen. Voor 516 ondernemers is een analyse gemaakt voor het beëindigen van het bedrijf. De informatie van SEP en RBV is niet geheel vergelijkbaar. De RBV heeft betrekking op beëindiging van een bedrijfstak, terwijl bij SEP eventuele beëindiging betrekking heeft op het gehele bedrijf. De belangrijkste reden voor bedrijfsbeëindiging bij SEP waren:

- leeftijd in combinatie met geen opvolger (24%),

- financiële noodzaak/wenselijkheid (21%),
- onvoldoende toekomstperspectief (23%),
- ziekte, overlijden, conflicten (11%), en
- randvoorwaarden vanuit de omgeving (10%).

Hoewel niet geheel vergelijkbaar kan uit het bovenstaande voorzichtig geconcludeerd worden dat vooral de beoogde doelgroep, ondernemers met sociaal – economische motieven, van de RBV gebruik heeft gemaakt.

Om een extra (financiële) stimulans te geven voor beëindiging van het bedrijf is de Regeling Inkomensvoorziening voor Oudere gewezen Zelfstandigen in de veehouderij (IOZV) ontwikkeld. De regeling biedt oudere veehouders een ruimere mogelijkheid dan de Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Zelfstandigen (IOAZ). De IOZV beoogt een financieel basisbestaan te bieden voor oudere ondernemers die bij bedrijfsbeëindiging weinig andere mogelijkheden hebben om zelf in hun levensonderhoud te voorzien. De maatregel maakt een uitkering mogelijk voor de doelgroep op het niveau van het minimum inkomen. De regeling werd opengesteld van 5 juni 2000 tot en met 21 december 2000. Mede naar aanleiding van de MKZ-crisis is de IOZV-regeling per 1 augustus 2001 verruimd. Maximaal 350 zelfstandigen konden deelnemen en het budget was € 6,4 miljoen. De regeling is per 31 december 2002 overgegaan in de IOAZ.

In totaal hebben 72 ondernemers een beroep gedaan op deze regeling. Hiervan hebben vijf dat gedaan in het kader van MKZ. Deze aanvragen zijn buiten beschouwing gelaten, dus resteert een aantal van 67. De helft van de aanvragers komt uit Noord-Brabant, één op de vijf is afkomstig uit Gelderland en de meeste ondernemers zijn varkenshouders. Meer kenmerken worden vermeld in tabel 4.2.8.

Tabel 4.2.8 Aantal IOZV-aanvragen in 2000 en 2001 (exclusief aanvragen in kader van MKZ)

Aantallen	2000	2001	Totaal 2000 en 2001
Aanvragen	54	13	67
- waarvan in Noord -Brabant	29	5	34
- waarvan in Gelderland	11	4	15
- waarvan in Limburg	5	1	6
- waarvan in Overijssel	4	0	4
- waarvan in overige provincies	5	4	10
Bedrijven met			
- rund-/kalfsvlees	5	1	6
- varkens	33	9	42
- pluimvee	14	3	17
- overige dieren (schapen)	2	0	2
Bedrijfsbeëindigingen	16	0	16

Bron: Odyssee. Overgenomen uit EC publicatie 2002/088 Evaluatie Flankerend beleid Meststoffenwet.

4.3 Verdwijning overschot dierlijke mest

Onderzoeksvragen doelbereik:

- Hoeveel kg fosfaat, forfaitair en werkelijk, is voor de RBV aangemeld, voor subsidie vastgesteld en definitief uit de markt genomen (doorgehaald), c.q. zal naar verwachting definitief uit de markt gehaald worden; het laatste per diersoort en per provincie?

- Welk deel van het fosfaat heeft betrekking op varkensrechten, pluimveerechten en mestproductierechten (pluimvee en rundvee)?
- Welk deel van het fosfaat betreft niet grondgebonden -, grondgebonden – en latente rechten?
- Hoe is de verdeling van de hoeveelheid opgekochte fosfaat over de provincies en Nederland totaal en per bedrijfstakgrootteklasse afzonderlijk voor varkens en voor pluimvee op basis van kg fosfaat?
- Hoeveel fosfaat is uit de markt genomen afgezet tegen de ex-ante evaluatie van een groot aantal varianten, beschreven in een quick scan uitgevoerd door het LEI en opgeleverd op 15 maart 2000? Deze vergelijking kan worden gemaakt voor varkens en pluimvee.

Resultaten opkoop fosfaat

In totaal zijn voor de twee tranches van de RBV 6.090 aanvragen ontvangen. Daarbij werd ruim 22 miljoen kg forfaitair fosfaat aangeboden. In totaal is voor 15,99 miljoen kg fosfaat subsidie toegezegd.

De werkelijke fosfaatexcretie van de dieren is lager dan de forfaitaire excretie. Op basis van de dieraantallen in tabel 4.1.1 is met behulp van tabel 2.4 uit “Actualisering landelijk mestoverschot 2003” de werkelijke excretie van varkens, pluimvee en rundvee uitgerekend. De resultaten staan in tabel 4.3.1. De hoeveelheid werkelijk opgekocht fosfaat bedroeg 11,47 miljoen kg.

Tabel 4.3.1 Forfaitaire en werkelijke excretie van fosfaat en stikstof. In het bovenste blok staan eerst de normen per dier vermeld. In het tweede blok de totale excretie van de bij RBV opgekochte dieren in kg.

Diercategorie	Fosfaat forfaitair (bijlage A meststoffenwet)	Stikstof forfaitair (bijlage A meststoffenwet)	Werkelijk Fosfaat	Werkelijk Stikstof
Vleeskalf (112)	5,2	12,0	4,1	12,0
Fokvarken (401)	20,3	35,0	14,4	28,1
Vleesvarken (411)	7,4	18,0	4,6	11,7
Leghen (301)	0,5	0,9	0,405	0,676
Vleeskuiken (312)	0,24	0,63	0,204	0,543
Vleeskalveren	430.800	994.100	339.600	994.100
Fokvarkens	3.991.000	6.881.000	2.831.000	5.524.500
Vleesvarkens	6.005.800	14.608.800	3.733.400	9.495.700
Leghennen	4.322.900	7.781.200	3.501.500	5.844.600
Vleeskuikens	1.246.700	3.272.700	1.059.700	2.820.700
TOTAAL x mln kg	15,99	33,54	11,47	24,68

De verdeling naar diersoort en naar provincie is ook opgenomen in tabel 4.1.1. Van de hoeveelheid fosfaat waarvoor subsidie is toegezegd had 62-63% betrekking op varkensrechten, circa 35% op mestproductierechten/ pluimveerechten en 2-3% op mestproductierechten rundvee.

Bijna de helft van de aangeboden hoeveelheid fosfaat is afkomstig uit Noord-Brabant (46%). Met Limburg (17%) erbij komt het percentage op 63%. Concentratiegebied Oost komt met bijna 32% aanmerkelijk lager uit (Gelderland 22%, Overijssel 8% en Utrecht 2%). Dat wordt mede veroorzaakt door het gegeven dat in Overijssel voor de tweede tranche geen combinatie met sloop mogelijk was. In deze provincie bedroeg de opkoop in de tweede tranche slechts 4,1% van de totale aangeboden hoeveelheid fosfaat tegen 10,6% in de eerste tranche.

De op de (rundvee - en pluimvee)bedrijven aanwezige latente ruimte en de grondgebonden varkensrechten zijn doorgehaald zonder dat daarvoor subsidie is betaald. Ook pluimveerechten die per 1 januari 2001 zijn berekend voor pluimvee dat gehouden werd op grondgebonden mestproductierechten (mpr) is ongesubsidieerd komen te vervallen. Voor de varkensrechten geldt dat grondgebonden mestproductieruimte van 125 kg fosfaat per ha per 1 september 1998 niet meer kan worden benut voor het houden van varkens en per 1 januari 2001 geldt dat ook voor pluimvee. Wel kunnen andere diercategorieën waarvoor mestproductierechten gelden, worden gehouden op deze “vrije” (grondgebonden) mestproductierechten.

In EC-LNV rapport 2004/287 “regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV)” is op basis van voorlopige cijfers (cijfers van 1 november 2003, RBV1 geheel verwerkt, RBV2 gedeeltelijk) ingeschat dat geen subsidie is betaald voor (in kg forfaitair fosfaat):

Doorgehaalde latente ruimte	1.346.800 kg
Doorgehaalde grondgebonden varkensrechten	747.500 kg
Doorgehaalde grondgebonden mpr pluimvee	285.000 kg

Op basis van de overzichten per 1 januari 2005 zijn nieuwe schattingen gemaakt. Wat betreft de doorgehaalde latente ruimte was deze wat betreft de 2^e tranche iets te hoog ingeschat. Op basis van de nieuwe cijfers per 01-01-2005 zou het nu gaan om 625.000 kg fosfaat voor de 2^e tranche. Opgeteld bij de 1^e tranche (676.800 kg) komt het totaal dan op afgerond 1,3 miljoen kg. Ook voor de doorgehaalde grondgebonden varkensrechten en mest productierechten pluimvee zijn de gegevens geactualiseerd met de cijfers per 01-01-2005.

Het totaal ziet er nu als volgt uit:

Doorgehaalde latente ruimte	1.300.000 kg
Doorgehaalde grondgebonden varkensrechten	700.000 kg
Doorgehaalde grondgebonden mpr pluimvee	264.000 kg

Verdeling van de hoeveelheid fosfaat over provincies en grootteklassen

In de tabellen 4.3.2, 4.3.3 en 4.3.4 wordt voor de belangrijkste provincies een overzicht gegeven van het aantal deelnemende bedrijven en de hoeveelheid opgekocht fosfaat met een verdeling over bedrijfstakgrootteklassen (de verdeling van de hoeveelheid opgekocht fosfaat per provincie staat ook vermeld in tabel 4.1.1). Voor de niet vermelde provincies zijn de hoeveelheden te klein om hieruit conclusies te trekken. De tabellen hebben betrekking op alle bedrijven, die een vaststelling hebben ontvangen. De tabellen 4.3.3 en 4.3.4 hebben alleen betrekking op varkens en pluimvee omdat de opgekochte hoeveelheid fosfaat van rundvee relatief gering is.

Tabel 4.3.2 Gemiddeld aantal per bedrijf opgekochte kg fosfaat per regio voor varkens -, pluimvee - en rundveebedrijven (vaststelling 01-01-2005).

	Bedrijven met fosfaat van varkens	Bedrijven met fosfaat van pluimvee	Bedrijven met fosfaat van rundvee
Nederland totaal			
Aantal bedrijven	3442	779	295
Kg fosfaat	9.946.400	5.605.700	354.700
Kg fosfaat per bedrijf	2890	7196	1202
Overijssel+Gelderland			
Aantal bedrijven	1597	271	157
Kg fosfaat	3.070.600	1.283.300	166.000
Kg fosfaat per bedrijf	1923	4735	1057
Noord – Brabant + Limburg			
Aantal bedrijven	1514	404	109
Kg fosfaat	6.312.300	3.707.300	154.300
Kg fosfaat per bedrijf	4169	9176	1416

Tabel 4.3.3 Aantal bedrijven (varkens) met vaststelling per 01-01-2005 en hoeveelheid opgekocht fosfaat (in 1000 kg) per bedrijfstakgrootteklasse.

Grootteklasse in 1000 kg forfaitair fosfaat	Overijssel + Gelderland		Noord - Brabant + Limburg		Overig Nederland	
	Bedrijven	Kg Fosfaat X 1000	Bedrijven	Kg Fosfaat X 1000	Bedrijven	Kg Fosfaat X 1000
< 0,25	101	13,5	75	6,2	29	3,9
0,25 – 1,0	508	94,3	164	99,8	128	19,6
1,0 – 2,5	579	347,7	377	660,3	98	154,7
2,5 – 5,0	302	1.018,2	476	1.752,5	58	198,4
5,0 – 10,0	91	593,9	323	2.204,8	16	103,8
> 10,0	16	189,0	99	1.588,6	2	25,8
Totaal	1597	3.070,5	1.514	6.312,3	331	563,5
Gemiddeld per bedrijf		1.923 kg/bedrijf		4.169 kg/bedrijf		1.702 kg/bedrijf

Tabel 4.3.4 Aantal bedrijven (pluimvee) met vaststelling per 01-01-2005 en hoeveelheid opgekocht fosfaat (in 1000 kg) per bedrijfstakgrootteklasse.

Grootteklasse in 1000 kg forfaitair fosfaat	Overijssel + Gelderland		Noord - Brabant + Limburg		Overig Nederland	
	Bedrijven	Kg Fosfaat X 1000	Bedrijven	Kg Fosfaat X 1000	Bedrijven	Kg Fosfaat X 1000
< 0,25	6	0,9	11	1,0	2	0,1
0,25 – 1,0	42	28,6	18	12,7	7	4,0
1,0 – 2,5	74	125,3	75	135,3	26	44,0
2,5 – 5,0	68	234,3	85	306,8	27	101,2
5,0 – 10,0	54	358,6	107	787,5	25	171,0
> 10,0	31	535,4	108	2.463,8	17	294,6
Totaal	271	1.283,3	404	3.707,3	104	615,1
Gemiddeld per bedrijf		4.735 kg/bedrijf		9.176 kg/bedrijf		5.914 kg/bedrijf

Uit de tabellen blijkt dat er vooral in Oost-Nederland veel erg kleine eenheden zijn opgekocht. In Zuid-Nederland gaat het om wat minder kleine eenheden (5.000 kg fosfaat komt overeen met 675 vleesvarkens of 10.000 leghennen) en om gemiddelde of zelfs grote eenheden (> 10.000 kg komt overeen met meer dan 1350 vleesvarkens of 490 fokvarkens. In paragraaf 4.1 is al opgemerkt dat bij pluimvee 68% van de hoeveelheid opgekocht fosfaat afkomstig is van bedrijven met meer dan 10.000 kg fosfaat (> 20.000 leghennen of 42.000 vleeskuikens). Zie ook in paragraaf 4.2 de beschrijving van de 50 bedrijven met de grootste pluimveetak.

Hoeveelheid fosfaat in vergelijking met de ex-ante evaluatie

In de "Quick scan in het kader van de beëindigingsregeling", uitgevoerd door het Landbouw Economisch Instituut, opgeleverd op 15 maart 2000, zijn de mogelijke resultaten berekend van een groot aantal varianten van een beëindigingsregeling. De varianten verschilden daarbij in de vergoeding per kg opgekocht fosfaat en het te vergoeden percentage van de boekwaarde van de af te breken stallen. Voor alle varianten was de vergoeding voor de sloopkosten op € 22,69 per m² stal gesteld. Volgens de quick scan zouden met een variant waarbij € 15,88 werd geboden voor een kg fosfaat en 40% van de boekwaarde, de resultaten zijn zoals vermeld in tabel 4.3.5. In werkelijkheid was de prijs per kg fosfaat bij de eerste tranche € 16,56 en bij de tweede € 14,75.

Uit tabel 4.3.5 blijkt dat in de RBV bij varkens bijna 50% van het geraamde potentieel is opgekocht en bij pluimvee 155% van het geraamde potentieel. Vanuit de pluimveesector was de belangstelling dus veel groter dan op basis van de quick scan verwacht werd. Dat blijkt ook uit het aantal bedrijven wat aan de RBV heeft deelgenomen, bij varkens 73% van het potentieel en bij pluimvee 167%.

Bij varkens was voorzien dat er per aanvrager 4400 kg forfaitair fosfaat opgekocht zou gaan worden en bij pluimvee 7850 kg. In de RBV waren deze hoeveelheden vooral bij varkens met 2890 kg duidelijk lager dan geraamd. Bij pluimvee lag het met 7200 kg per bedrijf iets lager dan voorzien.

Tabel 4.3.5 Op basis van de quick scan voorziene resultaten van de RBV en de werkelijke resultaten.

	Varkens	Pluimvee
Voorziene resultaten		
Aantal deelnemers	4732	466
Mln kg op te kopen forfaitair fosfaat	20,83	3,66
Mln kg op te kopen werkelijk fosfaat	16,1	2,4
Mln m ² te slopen stal	5,7	0,35
Werkelijke resultaten		
Aantal deelnemers	3442	779
Mln kg opgekocht forfaitair fosfaat	10,0	5,67

Omrekening naar de hoeveelheid stikstof

Onderzoeksvraag doelbereik:

- Met hoeveel stikstof komt de opgekochte hoeveelheid fosfaat overeen?

Op basis van de dieraantallen in tabel 4.1.1 is met behulp van tabel 2.4 uit "Actualisering landelijk mestoverschot 2003" de werkelijke excretie van stikstof voor varkens, pluimvee en rundvee uitgerekend. De resultaten staan in tabel 4.3.1. Met de opkoop van fosfaat is ook 24,68 miljoen kg werkelijke stikstof verdwenen.

Effect op de emissie van ammoniak

Onderzoeksvraag doelbereik:

- Wat is het effect van de RBV geweest op de emissie van ammoniak?

In LEI rapport 3.03.05 "Ammoniakemissie 2010. Referentiescenario en effecten van bestaand beleid en mogelijke aanscherpingen" van augustus 2003 is een inschatting gemaakt van de vermindering van de emissie van ammoniak als gevolg van de opkoopregelingen BEVAR en ORV (effecten na 01-01-2000) en de RBV. Als gevolg van deze opkoopregelingen wordt ingeschat dat tussen 2000 en 2003 80.000 vleeskalveren zullen verdwijnen, 781.000 vleesvarkens, 245.000 fokvarkens, 4.671.000 leghennen en 1.522.000 stuks vleeskuikens (Paragraaf 3.5.3. en Tabel 3.1 blz. 24). Het verdwijnen van deze dieren levert een reductie op van ruim 7 mln kg ammoniakemissie (blz. 10), verdeeld over 0,6 mln kg voor de vleeskalveren, 4,7 mln voor de varkens en 2,6 mln voor het pluimvee (Tabel 4.2. blz. 54 verschillen B3 en B2).

Op basis van de werkelijke vermindering van het aantal dierplaatsen (zie tabel 4.1.1) kan worden berekend in welke mate de ammoniakemissie werkelijk is verminderd als gevolg van de RBV. De berekeningswijze staat vermeld in EC publicatie 287 (april 2004). Hier wordt volstaan met de conclusie dat de ammoniakemissie ongeveer is verminderd met 7,8 miljoen kg ammoniak per jaar.

Bijdrage RBV aan het mineralenoverschot

Onderzoeksvraag doeltreffendheid:

- Welke bijdrage heeft de RBV geleverd aan het (verminderen) mestoverschot 2003 zoals uitgerekend door de permanente Commissie van Deskundigen Mest - en Ammoniakproblematiek? Uit oogpunt van efficiëntie zal de overheid niet meer willen opkopen dan het overschot groot is.

Uit oogpunt van efficiëntie zal de overheid niet meer uit de markt willen nemen dan het overschot is begroot. In 1999 werd het fosfaatoverschot in 2003 geschat op 24 miljoen kg. In 2000 werd een herziene schatting gemaakt; toen kwam men uit op 21,5 miljoen kg (werkelijk) fosfaat (Tweede Kamer 1999/2000, 26729, nr. 19, 25 februari 2000).

Uit tabel 4.3.1 blijkt dat middels de RBV 11,47 miljoen kg werkelijk fosfaat uit de markt is genomen. De RBV heeft dus 53,3% (11,47 van de 21,5 miljoen kg fosfaat) van het verwachte mestoverschot in 2003 weggenomen.

Kosten van de opkoop van fosfaat

Onderzoeksvragen doelmatigheid:

- Wat zijn de totale kosten en per kg uit de markt genomen fosfaat?
- Wat is het totaal uitgegeven bedrag voor opkoop fosfaat t.o.v de quick scan en t.o.v het beschikbaar bedrag; het bedrag per kg fosfaat in vergelijking met marktprijs.
- Wat zijn de kosten van de uit de markt genomen kg fosfaat in vergelijking met andere opkoopregelingen (ORV en BEVAR)?

In tabel 4.3.6 worden de werkelijke opkoopkosten vergeleken met de verwachte kosten. De verwachte kosten komen uit de "Quick scan in het kader van de beëindigingsregeling", uitgevoerd door het Landbouw Economisch Instituut, opgeleverd op 15 maart 2000.

Tabel 4.3.6 Werkelijke opkoopkosten RBV (verleend per 01-01-2005) en verwacht in quick scan.

	Werkelijke kosten	Verwachte kosten
Mln € voor opkoop fosfaat	249	389
€ per kg forfaitair fosfaat	15,54	15,88
€ per kg werkelijk fosfaat	21,67	22,12

Vergelijking fosfaatprijs in de RBV met de marktprijs

Uit jaarverslagen van de Nederlandse Vereniging van Makelaars (Agrarisch Onroerend Goed) is af te leiden dat de handel in productierechten tijdens de looptijd van de RBV zeer beperkt is geweest. Eerst in loop van 2004 komt er als gevolg van de betere prijzen voor varkensvlees en biggen weer enige belangstelling, waarbij opgemerkt wordt dat de prijs in Noord-Brabant tweemaal hoger ligt dan in de rest van Nederland. Het NVM jaarverslag over 2004 spreekt over een grote vraag naar verhandelbare varkensrechten op het eind van jaar. Van rechten die buiten makelaars om zijn verhandeld is de prijs niet bekend. Een goede vergelijking van de prijs van de via de RBV opgekochte rechten met de marktprijs is dus niet mogelijk.

Vergelijking kosten RBV met die van andere opkoopregelingen

De kosten voor de opkoop van fosfaat in de RBV kunnen worden vergeleken met de kosten die zijn gemaakt in andere soortgelijke regelingen. Daarbij ligt vanwege de doelstelling een vergelijking met de Opkoop Regeling Varkensrechten (ORV) en de Beëindigingsregeling Varkensbedrijven (BEVAR) voor de hand. Eerdere opkoopregelingen voor varkensrechten uit 1997 en 1998 leverden ruim 45.000 kg forfaitair fosfaat op en zijn vanwege deze beperkte hoeveelheid niet verder in de vergelijking meegenomen.

Bij deelname aan de ORV ontvingen bedrijven, gelegen buiten de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), bij beëindiging door verkoop van alle varkensrechten aan de overheid een marktconforme vergoeding voor 75% van de niet-grondgebonden rechten en 100% van de grondgebonden rechten. De kosten van de ORV en BEVAR zijn ter vergelijking met de RBV vermeld in tabel 4.3.7.

Tabel 4.3.7 Opkoopresultaten RBV in vergelijking met eerdere opkoopregelingen.

	Opkoop Regeling Varkensrechten	BEVAR	RBV
Kg fosfaat x 1000	2.400	500	15.993
Aantal bedrijven	1.860	108	4.500
Kg fosfaat / bedrijf	1.290	4.630	3.554
Kosten x 1000 €	82.590	15.160	248.558
Kosten / kg fosfaat €	34,41	33,72	15,54

Uit tabel 4.3.7 blijkt dat de kosten per kg fosfaat bij de RBV minder dan de helft waren van die bij voorgaande opkoopregelingen.

4.4 Stimulans realisatie EHS

Onderzoeksvragen doelbereik:

- Hoeveel grond (reservaatgebied, natuurontwikkelingsproject of natuurgebied) is aangemeld en overgedragen aan BBL?

In de twee tranches van de RBV is in totaal 202 ha grond in reservaatgebieden aangeboden. Hiervan is 127 ha gekocht (62%). Voor 6 ha reservaatgebied is de pacht afgekocht dus totaal is 133 ha gekocht.

In natuurontwikkelingsprojecten of natuurgebieden is totaal 74 ha aangeboden en uiteindelijk 36 ha gekocht (48%). Het verschil tussen de aangeboden en de daadwerkelijk gekochte hoeveelheid grond wordt veroorzaakt door aanvragers die hun aanvraag hebben ingetrokken of waarvan de aanvraag is afgewezen of waarvoor overdracht niet noodzakelijk was, omdat aanvragers een beheerovereenkomst hebben afgesloten.

Onderzoeksvraag doeltreffendheid:

- Welke bijdrage heeft de aan BBL overgedragen grond geleverd voor de realisatie van de EHS?

In tabel 4.4.1 is weergegeven hoeveel grond per jaar door BBL is verworven voor de realisatie van de EHS.

Tabel 4.4.1 Aantal hectares dat per jaar door BBL is verworven voor realisatie van de EHS.

Jaar	Oppervlakte
2000	3.957
2001	3.980
2002	4.680
2003	4.285

Bron: Jaarverslagen Dienst Landelijk Gebied. 2001 tot en met 2003 oppervlakte onder verwerving EHS, voor 2000 verwerving onder natuur en landschap.

In de twee jaren van openstelling (2000 en 2001) is middels de RBV 168 ha verworven voor realisatie van de EHS. Dit is $168 \times 100 / 7937 = 2\%$ van het totaal in deze jaren verworven areaal.

Onderzoeksvraag doelmatigheid

- Wat zijn de kosten van de aangekochte ha grond voor de EHS, die in de regeling zijn aangeboden in vergelijking met de gemiddelde aankoopprijs van grond voor de EHS?

Voor het verwerven van gronden voor de EHS wordt in begrotingen uitgegaan van een bedrag van € 38.000 per ha. Omdat in het kader van de RBV slechts 2% van de totale aankoop ten behoeve van de EHS is gerealiseerd, is een vergelijking met een gemiddelde prijs statistisch gezien niet verantwoord. De kans dat deze 2% niet representatief zijn voor de gemiddelde aankoop is veel te groot.

4.5 Bijdrage ruimtelijke kwaliteit in reconstructiegebieden

Deelname aan de sloopregeling

Onderzoeksvraag doelbereik:

- Wat was het aantal deelnemers aan de sloopregeling, hoeveel vierkante meters zijn gesloopt en welk bedrag is hiervoor uitbetaald? Hoeveel fosfaat was er op de bedrijven die ook sloopsubsidie kregen?

In tabel 4.5.1 wordt een overzicht gegeven van de deelname aan de sloopregeling.

Tabel 4.5.1 Overzicht van de deelname aan de sloopregeling (vaststelling): het aantal deelnemers, de gesloopte oppervlakte, het bestede bedrag alsmede de hoeveelheid fosfaat die op deze bedrijven is opgekocht in vergelijking met de bedrijven waar alleen fosfaat is opgekocht (per 01/01/2005).

Provincie	Bedrijven	Met sloop kg. fosfaat	Meters sloop	Zonder sloop bedrijven	kg. fosfaat
Gelderland	528	1.786.500	515.500	841	1.621.500
Utrecht	15	82.400	22.400	156	313.800
Noord - Brabant	1086	5.968.800	1.751.900	471	1.440.000
Limburg	350	2.450.900	595.400	101	413.200
Totaal en gem.: Gld, Utr, NBr, Limb	1979	5200 kg/ bedrijf	2885,3 1460 m2/bedrijf	1569	2410 kg/ bedrijf
Overijssel	169	420.000	131.400	456	747.600
Rest	0	0	0	288	845.300
Totaal en gemiddeld van alle provincies	2148	4990	3016,7 1400 m2/ bedrijf	2313	2330 kg/ bedrijf

Uit tabel 4.5.1 kan worden geconcludeerd dat in de provincies Gelderland, Utrecht, N.Brabant en Limburg, waar bij beide tranches kon worden geopteerd voor de sloopregeling (in de concentratiegebieden), 56% van de bedrijven hieraan heeft meegedaan. In Noord-Brabant en Limburg was dat zelfs respectievelijk 70% en 78%. De bedrijven in genoemde provincies die aan de sloopregeling meededen leverden 63% van de hoeveelheid fosfaat. In Noord-Brabant en Limburg was dat respectievelijk 81% en 86%. In Overijssel kon alleen bij de eerste tranche aan de sloopregeling worden deelgenomen.

Bijdrage aan oplossing van de ruimtelijke problematiek

Onderzoeksvraag doeltreffendheid:

- In welke mate heeft de RBV geleid tot een vermindering van de concentratie van de intensieve veehouderij in de reconstructiegebieden.

In tabel 4.5.2.a zijn vermeld de verdeling van de hoeveelheid opgekochte fosfaat van varkens en de verdeling van de aanwezige varkensrechten in 2000 over de belangrijkste provincies.

Tabel 4.5.2.a Verdeling van de opgekochte hoeveelheid fosfaat van varkens en de verdeling van de varkensrechten in 2000 over de belangrijkste provincies (vaststelling d.d. 01-01-2005).

	Noord Brabant + Limburg	Overijssel + Gelderland	Overige gebieden	Totaal Nederland
Opgekochte hoeveelheid fosfaat (RBV1, RBV2, totaal) van varkens (x 1000 kg)	3.097 3.215 6.312	1.846 1.225 3.071	388 176 564	5.331 4.616 9.946
Opgekochte hoeveelheid in %	63	31	6	100
Verdeling van de in 2000 aanwezige varkensrechten over de provincies in %	55	34	11	100

Bron: Notitie Bureau Heffingen in het kader van Ex post evaluatie van Minas, Dierrechten en MAO.

Uit tabel 4.5.2.a is af te lezen dat als gevolg van de iets hogere opkoop in Noord-Brabant en Limburg de concentratie in de varkenshouderij in deze provincies iets is afgenomen.

In tabel 4.5.2.b zijn vermeld de verdeling van de hoeveelheid opgekochte fosfaat van pluimvee en de verdeling van de aanwezige pluimveerechten in 2001 over de belangrijkste provincies.

Tabel 4.5.2.b Verdeling van de opgekochte hoeveelheid fosfaat van pluimvee van de 2^e tranche (2201) en de verdeling van de pluimveerechten in 2001 over de belangrijkste provincies (vaststelling d.d. 01-01-2005).

	Noord Brabant + Limburg	Overijssel + Gelderland	Overige gebieden	Totaal Nederland
Opgekochte hoeveelheid fosfaat RBV2 van pluimvee (x 1000 kg)	2.093	797	278	3.168
Opgekochte hoeveelheid in %	66	25	9	100
Verdeling van de in 2001 aanwezige pluimveerechten over de provincies in %	46	31	23	100

Bron: Notitie Bureau Heffingen in het kader van Ex post evaluatie van Minas, Dierrechten en MAO.

Uit tabel 4.5.2.b is af te lezen dat in Noord-Brabant en Limburg in verhouding veel pluimveerechten zijn aangekocht. De RBV heeft voor pluimvee geleid tot een afname van de concentratie in Zuid.

In de figuur van bijlage 3 is te zien dat het grootste aantal deelnemers voorkomt in de concentratie-/reconstructiegebieden en daarbinnen in de verwevings- en landbouwontwikkelingsgebieden. Dit is ook logisch omdat hier het grootste aantal bedrijven met intensieve veehouderij voorkomt. Op de Veluwe bijvoorbeeld komen weinig bedrijven met intensieve veehouderij voor.

Verder valt op dat ook in landbouwontwikkelingsgebieden diverse bedrijven hebben deelgenomen aan de RBV. Hierdoor zijn voor een periode van 10 jaar voor de betreffende intensieve veehouderijtak geschikte locaties verloren gegaan.

Kosten van de sloopregeling

Onderzoeksvragen doelmatigheid:

- Wat zijn de totale kosten van de sloopregeling en per vierkante meter gesloopte stal?
- Vergelijking van het aantal vierkante meters gesloopte stal in vergelijking met een quick scan van het LEI van 15 maart 2000.
- Totaal uitgegeven bedrag voor sloop van de stallen t.o.v de quick scan en t.o.v beschikbaar bedrag.

In tabel 4.5.3 wordt per provincie een overzicht gegeven van de uitbetaalde vergoedingen voor de sloopregeling.

Tabel 4.5.3 Per provincie de uitbetaalde vergoedingen voor de sloop (in vaststelling per 01-01-2005).

Provincie	Bedrag x 1000 €	Aantal m ² sloop x 1000	Bedrag per m ²
Overijssel	11.241	131	86
Gelderland	47.612	519	92
Utrecht	1.762	22	79
N.Brabant	164.277	1.771	93
Limburg	54.717	593	92
RBV 1	134.900	1.503	90
RBV 2	144.290	1.536	94
Totaal	279.190	3038	92

In de "Quick scan in het kader van de beëindigingsregeling, voor te bereiden door de ministeries van LNV, VROM en door de 5 'reconstructie'-provincies," uitgevoerd door het Landbouw Economisch Instituut in opdracht van LNV en opgeleverd op 15 maart 2000 was een afbraak voorzien van 6,05 miljoen m² tegen een bedrag van € 545 miljoen. Per m² gesloopte stal is dit € 90,-. In werkelijkheid is ongeveer de helft afgebroken tegen eenzelfde vergoeding.

4.6 Doelmatigheid van de uitvoering

- Wat zijn de kosten van uitvoering van de RBV (kosten van Dienst Regelingen) vergeleken met dezelfde kosten van andere gelijksoortige regelingen?
- Wat waren de kosten van DLG voor taxatie t.b.v sloop? Waar zijn deze mee te vergelijken?

Volgens opgave van LNV zijn de uitvoeringskosten voor de RBV en IOZV in de periode 2000 -2004 zoals vermeld in tabel 4.6.1.

Tabel 4.6.1 Kosten voor uitvoering van de RBV en de IOZV (totaal 67 aanvragen + 5 in het kader van MKZ) door Dienst Regelingen over 2000 tot en met 2004 (exclusief taxatiekosten door DLG in het kader van de sloopregeling).

Jaar	Uitvoeringskosten voor opkoop fosfaat x 1000 €
2000	3.040
2001	1.407
2002	1.890
2003	1.109
2004 (begroot)	506
Totaal	7.952

Bron: opgave LNV/DL en Dienst Regelingen.

Gecorrigeerd voor de kosten van de IOZV (naar schatting: 72 aanvragen á € 1565,- per aanvraag is € 112.700) bedragen de uitvoeringskosten van de RBV afgerond € 7,8 miljoen.

De controlekosten inclusief rapportage worden voor de komende 3 jaar begroot op € 68.000 per jaar en voor de 7 jaren daarna op € 33.000 Totaal € 435.000.

De totale uitvoeringskosten komen daarmee op een bedrag van circa € 8.274.000,-

Uitgedrukt in de totale kosten van de RBV (€ 248,6 + € 8,3= € 256,9 miljoen) bedragen de uitvoeringskosten 3,2%.

In de onderdeel "Paragraaf inzake Baten –lastendiensten" opgesteld voor de Dienst Regelingen van de LNV begroting 2004 is uit tabel 6.2 uit de integrale kosten (met de uitvoering gemoeide kosten) en de subsidieomvang voor Artikel 5: 'Bevorderen Duurzame productie' af te leiden dat de uitvoeringskosten in 2002 gemiddeld over alle regelingen onder dit artikel 10,0% bedroegen, in 2003 4,3% en in 2004 4,2%. In vergelijking daarmee is een percentage van 3,2% laag te noemen. Hierbij kan worden opgemerkt dat het bij de RBV waarschijnlijk per aanvrager om relatief grotere subsidiebedragen gaat dan bij een gemiddelde subsidieregeling.

De DLG heeft per taxatie voor de sloopregeling € 410 in rekening gebracht via de Dienst Regelingen bij de deelnemer en € 430 bij de betreffende provincie. Voor adviezen op bezwaarschriften werd een uurtarief in rekening gebracht. Er is geen goed vergelijkingsmateriaal voorhanden.

4.7 Controle en handhaving

- Zijn er voor de controle en handhaving memoranda opgesteld met duidelijke controlepunten en afspraken wie deze controle uitvoert?
- Is er een risicoanalyse uitgevoerd en welk risicoprofiel leverde dat op?
- Wat zijn de resultaten van de uitgevoerde controles en welke verbeterpunten zijn intussen doorgevoerd?
- Zijn er goede afspraken gemaakt over de controle en handhaving voor de komende 10 jaar?

Controlememoranda en uitvoering controle

Er zijn controlememoranda opgesteld voor de 1^e en 2^e tranche en voor de controle gedurende de werkingstermijn van de regeling van 10 jaar. Daarin zijn de controlepunten duidelijk benoemd en is aangegeven wie de controle uitvoert. Tevens zijn afspraken gemaakt over de verantwoording van deze controle en de resultaten ervan naar de opdrachtgever de Directie Landbouw van LNV. Het gaat om de documenten:

- LASER. Controlememorandum voor Regeling beëindiging veehouderijtakken. Versie 4.0. Juli 2000 (RBV1).
- LASER. Controlememorandum voor de Regeling beëindiging veehouderijtakken 2^e tranche. Versie 4.1. Mei 2002 (RBV2).
- Dienst Regelingen/LASER. Toekomstige werkzaamheden RBV alsmede controleafpraak DR en de "Buitendienst". Regeling beëindiging veehouderijtakken 1^e en 2^e tranche. Conceptversie 0.3. 25 januari 2005

Zowel voor de RBV1 als de RBV2 zijn risicoanalyses opgesteld. Per risico zijn maatregelen beschreven. Voor de maatregelen met een restrisico zijn aanvullende maatregelen beschreven, meestal in de vorm van (a-selecte) fysieke controle.

Risicoanalyses en risicoprofielen

RBV1

In de analyse zijn 55 risico 's beschreven. Op basis van de beschreven controlemaatregelen hebben 5 daarvan een wegingsfactor met een hoog risico

gekregen, 12 met een middelrisico en de resterende 43 een laag risico. Bij 9 risicopunten was ondanks de controlemaatregelen sprake van een restrisico, waarvan 2 uit de categorie hoog, 3 uit de categorie middel en 4 uit de categorie laag. Daarvoor zijn aanvullende maatregelen beschreven, die bestaan uit fysieke controles waarbij wordt opgemerkt dat er een restrisico zal blijven bestaan. Na de extra maatregelen wordt het risico echter als laag ingeschat.

In het document worden de volgende conclusies getrokken:

1. Het merendeel van de bedreigingen/risico's zijn op administratieve dan wel fysieke wijze af te dichten door gebruik te maken van gegevens van LASER, in combinatie met gegevens en controles van BH en DLG.
2. LASER heeft de afspraken met BH en DLG vastgelegd in managementafspraken; dit betreft o.a. punten uit de genoemde risico -analyse en de uit te voeren (administratieve) controles.
3. De blijvende restrisico's die niet geheel middels administratieve en fysieke controles, kunnen worden afgedicht, hebben voornamelijk betrekking op risico's rond:
 - beschikbaarheid van (een) milieuvergunning(en);
 - het niet binnen 10 jaar op de betreffende locatie uitoefenen van de beëindigde veehouderijtak, door de persoon zelf alsook door derden of een ander samenwerkingsverband;
 - het verstrekken van subsidie als de oppervlakte landbouwgrond verkleind is én deze niet overgedragen is aan BBL;
 - het melden van tot het bedrijf behorende landbouwgrond, voor zover in eigendom en gelegen in een ruil- of aankoopgebied.
 - het niet binnen de vastgestelde periode afvoeren van de betreffende dieren;
 - de aanvoer van dieren na de verleningsbeschikking;
 - sloop en afbraak (wel of niet toegestaan) van bedrijfsgebouwen.
4. Ondanks het bovenstaande worden de restrisico 's als acceptabel beschouwd en is het verantwoord om de regeling open te stellen.

RBV2

In de analyse zijn 53 risico 's beschreven. Op basis van de beschreven controlemaatregelen hebben 4 daarvan een wegingsfactor met een hoog risico gekregen, 17 met een middelrisico en de resterende 32 een laag risico. Bij 10 risicopunten was ondanks de controlemaatregelen sprake van een restrisico, waarvan 2 uit de categorie hoog, 6 uit de categorie middel en 2 uit de categorie laag. Daarvoor zijn aanvullende maatregelen beschreven die bestaan uit a -selecte en selecte fysieke controles waarbij in alle gevallen wordt opgemerkt dat er een restrisico zal blijven bestaan. Hiervan krijgen er 3 een classificatie middelrisico en de rest een ingeschat laag risico.

De drie risico 's met een middelrisico zijn:

- Artikel 12.1.1. Er wordt subsidie verstrekt zonder dat de gebouwen daadwerkelijk zijn afgebroken, het puin is verwijderd en het perceel is geëgaliseerd.
- Artikel 26. Aanvrager voert nog wel dieren aan na de verleningsbeschikking.
- Artikel 27.1, 27.2 en 27.4. a) Aanvragen heeft de gebouwen niet gesloopt binnen 14 maanden bij varkenstak en binnen 17 maanden bij pluimvee - of rundveetak, en/of b) Aanvrager heeft de aan BBL over de dragen EHS gronden niet overgedragen en/of c/ Pacht van deze gronden is niet beëindigd.

In het document worden de volgende conclusies getrokken:

1. Het merendeel van de bedreigingen/risico's zijn op administratieve dan wel fysieke wijze af te dichten door gebruik te maken van gegevens van LASER, in combinatie met gegevens en controles van BH en DLG en de controles door de buitendienst van LASER.
2. LASER heeft de afspraken met BH en DLG vastgelegd in managementafspraken; dit betreft o.a. punten uit de genoemde risico -analyse en de uit te voeren (administratieve) controles.
3. De blijvende restrisico's die niet geheel middels administratieve en fysieke controles, kunnen worden afgedicht, hebben voornamelijk betrekking op risico's rond:

- het verbod om dieren aan te voeren na de subsidieverlening en het niet binnen de vastgestelde periode afvoeren van de dieren van de beëindigde tak;
 - het (tijdig) slopen van de bedrijfsgebouwen en met name ten aanzien van het afvoeren van het sloopafval is er een risico;
 - het verplichte overdragen van de in het EHS-gebied gelegen grond aan BBL; er zal wellicht gebruik gemaakt moeten worden van de gegevens van DBR (Dienst Basis Registratie Percelen);
 - de milieuvergunningen en meldingen; hierbij is er het probleem dat deze betrekking hebben op een geheel bedrijf, terwijl een RBV-aanvraag ook betrekking kan hebben op een deel van een bedrijf;
 - de langjarige voorwaarden, zoals het niet houden van dieren van de te beëindigen tak op het bedrijf (geldt ook voor een opvolger) en bij sloop het alsnog wijzigen van een bestemmingsplan waardoor woningbouw mogelijk wordt. Ook mag er in bepaalde periodes geen vergunning voor de bouw van stallen en de bouw van een woning worden aangevraagd.
4. Ondanks het bovenstaande worden de restrisico's als acceptabel beschouwd en is het verantwoord om de regeling open te stellen. In het algemeen geldt dat wanneer bij de administratieve controle twijfel rijst ten aanzien van het al of niet terecht verlenen van een bijdrage, een selecte fysieke controle uitgevoerd dient te worden.

Resultaten van pilot -project uitgevoerd door provincie Gelderland

In begin 2003 is er door de provincie Gelderland in de gemeenten Ede, Barneveld, Nijkerk en Scherpenzeel op 45 bedrijven gecontroleerd, die hebben deelgenomen aan de RBV- regeling (30 bedrijven) en/of de Ruimte voor Ruimteregeling (15 bedrijven). Dit project was bedoeld als pilot voor 250 controles uit te voeren in 2003. De bevindingen zijn beschreven in "Evaluatie pilotproject handhaving Ruimte voor Ruimte" van 21 mei 2003. Dit rapport is uitvoering in de pers van juni 2003 aangehaald. De belangrijkste conclusies uit het rapport waren:

- van de 45 gecontroleerde bedrijven hebben er vier bedrijven mogelijk misbruik gemaakt van de regeling (waarvan 3 van de 15 bedrijven die gesloopt hebben);
- er vonden veel overtredingen plaats bij het slopen, vooral bij het slopen en afvoeren van asbest. In slechts vier van de 15 gesloopte bedrijven is een asbest - inventarisatierapport opgemaakt,
- in 27 procent van de gecontroleerde opstallen zijn activiteiten ontdekt die strijdig zijn met het bestemmingsplan,
- in de 1^e tranche van de RBV zijn in 30% van de gevallen de ammoniakrechten eerst verkocht en is daarna de milieuvergunning ingetrokken. Dit is niet in strijd met de RBV- regelgeving.

In een brief van 10 juni 2003 (RE2003.47373) hebben Gedeputeerde Staten van Gelderland de minister van LNV geïnformeerd over de resultaten en doen zij voorstellen om aan de geconstateerde onregelmatigheden en enkele gevallen van misbruik een einde te maken.

Ingevoerde verbeterpunten

Na ambtelijk overleg met LNV zijn de volgende verbeterpunten doorgevoerd:

1. De constatering dat de zogenaamde "eigen verklaring" van deelnemers fraudegevoelig is, wordt gedeeld en zal bij nieuw op te zetten regelingen worden meegenomen.
2. LNV zal bij het Openbaar Ministerie aangifte doen tegen deelnemers die opzettelijk het formulier ter vaststelling van de subsidie valselijk hebben ingevuld.
3. De onterecht gehonoreerde aanvragen zullen worden hersteld door de subsidie alsnog in te trekken als niet aan de voorwaarden is voldaan.
4. De controles van LASER zullen gerichter worden uitgevoerd.
5. Het intrekken van de milieuvergunning is in de 2^e tranche beter geregeld. Zie artikel 7, lid d (dik gedrukte heeft alleen betrekking op rbv-tranche 2): intrekking van de milieuvergunning, voorzover die vergunning betrekking heeft op de veehouderijtak van het desbetreffende bedrijf die wordt beëindigd,

overeenkomstig artikel 8:26, eerste lid, van de Wet milieubeheer, ***dan wel wijziging van de milieuvergunning overeenkomstig artikel 8:24, eerste lid, van de Wet milieubeheer, zodanig dat uitoefening van de te beëindigen veehouderijtak op het desbetreffende bedrijf niet langer mogelijk is***; Het verplaatsen van ammoniakrechten was ten tijde van de 1^e tranche wel toegestaan, maar kon op basis van de wetgeving in de 2^e tranche al niet meer plaatsvinden.

6. Er zijn afspraken gemaakt over verdergaande samenwerking en informatie uitwisseling bij de handhaving.

Toezicht op het Asbestverwijderingsbesluit en de naleving van bestemmingsplannen is de verantwoordelijkheid van de betreffende gemeenten.

Resultaten van controles uitgevoerd door provincies Gelderland en Overijssel

Bij een grootschaliger opgezet onderzoek door de provincie Gelderland werden in totaal 130 bedrijven gecontroleerd. Daarbij werd in 29 gevallen proces verbaal opgemaakt tegen asbestverwijderingsbedrijven en 41 maal tegen boeren die de asbestregelgeving overtraden. In circa 40% van de gevallen bleek het bestemmingsplan te zijn overtreden. In 12 gevallen werd er ten onrechte subsidie uitgekeerd. Het ging daarbij om een bedrag van € 346.000, wat teruggevorderd is. De provincie Overijssel heeft onlangs alle bedrijven met een subsidie voor afbraak van stallen en die niet door LASER waren gecontroleerd, zelf gecontroleerd (totaal 169 bedrijven, waarvan 12 gecontroleerd door LASER en 157 door de provincie). In 7 van de 157 gevallen bleek de sloop niet of gedeeltelijk uitgevoerd.

Resultaten van controles uitgevoerd door LASER

Per 1 januari 2005 waren er door LASER 784 fysieke controles uitgevoerd, waarvan 251 op bedrijven die geen sloopbijdrage hadden ontvangen (11% van het totaal) en 533 op bedrijven die wel een sloopbijdrage hadden ontvangen (25% van het totaal). In 109 gevallen van de 533 controles op bedrijven met een sloopvergunning is a- select een 'snelle' sloopcontrole uitgevoerd. Totaal 40% van de 784 controles werd select uitgevoerd. Bij deze controles waren er vooraf aanwijzingen dat er wellicht sprake van overtredingen zou zijn. De overige controles waren a- select.

In totaal 53 keer (7%) bleek er iets niet in orde te zijn. In 37 van de gevallen werden overtredingen m.b.t. tot de sloop geconstateerd. In 7 gevallen betrof het stalgedeelten van langgevelboerderijen of stalgedeelten die een architectonisch geheel vormen met het woonhuis, wat niet duidelijk was aangegeven door de aanvrager. In die laatste genoemde gevallen hoefde niet alsnog gesloopt te worden, maar is de eventuele uitgekeerde subsidie wel teruggevorderd.

In 5 gevallen werd te laat gesloopt en in 2 gevallen was het puin niet volledig afgevoerd. In deze gevallen is 10% van de totale sloopbijdrage of van een gedeelte daarvan teruggevorderd.

In 23 gevallen is geconstateerd dat een deel van de stallen niet gesloopt was. Dat liep uiteen van de gehele stal tot het niet slopen van de fundering. Ook in deze gevallen is het sanctiebeleid toegepast. 10% korting op de bijdrage voor de sloopkosten wanneer de stallen niet tijdig gesloopt waren en alsnog slopen en terugvorderen van de bijdrage voor de niet afgebroken stallen, als deze niet of niet volledig gesloopt waren.

In 12 gevallen vond er na de verleningsbeschikking nog aanvoer van dieren plaats of vond de afvoer van dieren te laat plaats. In deze gevallen is een korting van 20% op de verleende subsidie doorgevoerd.

Ingevoerde verbeterpunten

Alle aanvragen worden administratief gecontroleerd. Standaard is van alle aanvragen 15% fysiek gecontroleerd. Voor de 1^e tranche is in 2004 begonnen met een snelle sloopcontrole, waarmee in totaal 50% van de sloopaanvragen wordt gecontroleerd. Afhankelijk van de bevindingen zal voor de 2e tranche eenzelfde, lager of een hoger percentage worden gecontroleerd. Deze controles worden alleen gehouden in de provincies Utrecht, Noord- Brabant en Limburg, omdat de provincies Gelderland en

Overijssel zelf alle aanvragen, die nog niet door Dienst Regelingen (voormalig LASER) gecontroleerd waren, inmiddels zelf gecontroleerd hebben.

Gerechtelijke uitspraken AWB

In 2003 zijn enkele gerechtelijke uitspraken gedaan (rechtbanken te Arnhem (AWB 2003/212) en Roermond (AWB 2003/231)), waarin werd geoordeeld dat het gebruikelijke beleid van de RBV bij overtredingen (volledige afwijzing bij het niet voldoen aan alle voorwaarden) in strijd was met in artikel 3.4 , tweede lid van de Algemene Wet Bestuursrecht (AWB) opgenomen evenredigheidsbeginsel. Er is daarom een sanctiebeleid ontwikkeld, waarbij de sancties meer in verhouding zijn met de overtreding. Dit beleid, wat van toepassing is bij overtreding van de voorwaarden welke van toepassing zijn op het verlenen van subsidie op grond van de RBV (Beleidsregels uitvoering Regeling beëindiging veehouderijtakken 15 juli 2004/Nr. TRCJZ/2004/2349, is gepubliceerd in de Staatscourant van 20 juli 2004, nr. 136/pag. 21).

Rapportage en interne contrôle

Er zijn afspraken vastgelegd over regelmatige voortgangsverslagen. Regelmatig hebben er de afgelopen jaren interne audits plaatsgebonden en ook in de komende jaren zullen er interne audits door de Dienst Regelingen blijven plaatsvinden.

5 Evaluatieconclusies

In dit hoofdstuk staan de conclusies vermeld wordt een oordeel gegeven over het doelbereik, de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken, alsmede de controle en handhaving daarvan.

De doelstellingen voor de drie beoogde doelen: “Sociaal-economische doelstelling”, “Bijdrage aan verdwijning van het mestoverschot” en “Stimulans realisatie EHS (Ecologische Hoofd Structuur) en Verbetering ruimtelijke kwaliteit in reconstructiegebieden” zijn vooraf niet geoperationaliseerd.

De resultaten van deze evaluatie kunnen daarom ook niet worden beoordeeld op basis van deze doelen.

De RBV doelstelling “Bijdrage aan verdwijning van het mestoverschot” was wel onderdeel van de doelstelling voor het totale mestbeleid, namelijk het bereiken van een evenwicht op de mestmarkt in 2003. Daartoe zou 21,5 miljoen kg werkelijk fosfaat uit de markt moeten worden genomen. Er is hierbij echter niet aangegeven welke bijdrage de RBV aan deze doelstelling zou moeten leveren. In de “Quick scan in het kader van de beëindigingsregeling”, uitgevoerd door het Landbouw Economisch Instituut, opgeleverd op 15 maart 2000, was een opkoop voorzien van 18,5 miljoen kilogram werkelijk fosfaat tegen een totaal bedrag van € 389 miljoen.

Het verdient sterke aanbeveling beleidsdoelen vooraf te operationaliseren en op basis van een ex-ante evaluatie een monitoringsplan op te stellen en uit te voeren om op die wijze op een adequate en doelmatige wijze de voor de evaluatie benodigde informatie te kunnen verzamelen.

5.1 Resultaten algemeen

- De belangrijkste resultaten van de RBV staan vermeld in tabel 4.1.1. Van de totale hoeveelheid opgekocht fosfaat is 62-63% afkomstig van varkens, circa 35% van pluimvee en 2-3% van rundvee (hoofdzakelijk vleeskalveren). Van het volgens de CBS-telling in 2000 aanwezige aantal dieren is bij varkens, vleeskuikens en rundvee ca. 11 tot 13 % opgekocht en bij leghennen ca. 17 %. De oorzaak van de grotere deelname bij leghennen kan niet verklaard worden; mogelijk houdt dit verband met het besluit in de toekomst kooihuisvesting te verbieden.
- Bijna de helft van de opgekochte hoeveelheid fosfaat is afkomstig uit de provincie Noord-Brabant (46%), gevolgd door de provincies Gelderland (22%) en Limburg (17%). De belangstelling uit concentratiegebied Zuid was dus groter dan uit concentratiegebied Oost. Per bedrijf is in concentratiegebied Zuid ruim 2x zoveel fosfaat opgekocht als in concentratiegebied Oost. Gezien de verschillen in gemiddelde bedrijfsomvang was dit ook te verwachten.
- De procentuele deelname aan de RBV was groter in de provincies waar ook een vergoeding voor de sloop van gebouwen mogelijk was (concentratiegebieden in Noord-Brabant, Limburg, Gelderland, Overijssel (alleen bij de eerste tranche) en Utrecht). De combinatie van de opkoopregeling van fosfaat met een vergoeding voor de sloop van gebouwen heeft tot een extra deelname aan de regeling geleid. Dit blijkt uit de resultaten van eerdere opkoopregelingen, de ex ante analyse en een gehouden inventarisatie bij de opstelling van een tussenbalans na de eerste tranche.

5.2 Sociaal – economische effecten/neveneffecten

- Bij varkens hangt het aantal middels de RBV opgekochte productierechten voor ca. 70 % samen met het aantal verminderde dieren volgens de CBS-landbouwtelling. Voor het aantal beëindigde varkensbedrijven bedroeg dit percentage zelfs bijna 80%. De RBV was dus in de jaren 2000 en 2001 het belangrijkste middel om de varkenshouderij te beëindigen. Ook voor pluimvee lijkt dit het geval. Vanwege de invloed van de vogelpest op de cijfers van 2003 en het ontbreken van de definitieve cijfers over 2004 moet deze conclusie wel met enige voorzichtigheid gelezen worden.
- Bij de bedrijven met varkens waren het vooral de bedrijven met een kleine tak varkenshouderij die hebben meegedaan aan de RBV. Het betrof waarschijnlijk zowel gespecialiseerde bedrijven als gemengde bedrijven. Dit laatste is niet uit de RBV-gegevens te achterhalen, maar wel waarschijnlijk gezien de CBS-telling cijfers over het aantal beëindigde bedrijven.
Bij pluimvee bestonden de deelnemers eveneens uit vooral kleine bedrijven, maar ook enkele grote bedrijven met leghennen zijn gestopt. In meerdere gevallen betrof dit bedrijven met meerdere locaties die een deel of alle locaties hebben beëindigd. Mogelijk dat bij de grotere bedrijven de reden om te stoppen samenhangt met het besluit om kooihuisvesting te gaan verbieden. De hoeveelheid opgekocht fosfaat was per bedrijf in Oost-Nederland veel kleiner dan in Zuid-Nederland. Dit komt overeen met de aanwezige structuur van de bedrijven.
Doordat vooral kleinere eenheden intensieve veehouderij zijn gestopt, is de gemiddelde omvang van alle bedrijven vergroot. Dit betekent dat de structuur van de intensieve veehouderij dankzij de RBV is verbeterd. De indruk bestaat dat ook bij de grotere bedrijven met leghennen op meerdere locaties de structuur is verbeterd doordat hier het aantal locaties is verminderd.
- Het aantal deelnemende bedrijven aan de RBV bedroeg bijna 4600. Dit sluit vrij goed aan bij het door het LEI voorspelde aantal potentiële (gehele) bedrijfsbeëindigers van 3700 stuks.
- Bij de RBV werd gehoopt dat relatief veel zeugenhouders van de regeling gebruik zouden maken, met als gevolg dat de export van biggen zou afnemen. Deze export van levende gebruiksdieren is namelijk ongewenst vanwege welzijnsaspecten en het verhoogde risico op ziekte-insleep. Uit de cijfers van het PVE blijkt echter dat nog steeds een groot aantal biggen wordt geëxporteerd, maar dat deze van 2003 op 2004 met 10% is afgenomen. Met de afname van het aantal gehouden varkens is ook het aantal in Nederland geslachte varkens gedaald, namelijk van 18,5 miljoen stuks in 2000 naar 14,5 miljoen in 2004.
- De leeftijdsverdeling van de deelnemers aan de RBV komt goed overeen met die van de bedrijfshoofden van alle landbouwondernemingen. In vergelijking met de bedrijfshoofden van bedrijven met alleen intensieve veehouderij blijkt dat aan de RBV relatief wat meer ondernemers van 50 jaar en ouder hebben deelgenomen. Aan de andere kant is er zeker ook sprake van een behoorlijke deelname uit de jongere leeftijdscategorieën.
- Uit een inventarisatie bij SEP naar redenen van bedrijfsbeëindiging blijkt de drie belangrijkste zijn: leeftijd in combinatie met geen opvolger, financiële noodzaak/wenselijkheid en onvoldoende toekomstperspectief.
- Door de deelname van een groot aantal vooral kleinere bedrijven heeft de RBV, zoals verwacht, een positieve bijdrage geleverd aan de structuur van de intensieve veehouderij en aan de oplossing van de economische problematiek van de sector.
- De indruk bestaat dat de RBV eveneens heeft bijgedragen aan de oplossing van sociale knelsituaties, hoewel dit niet rechtstreeks bij de RBV is onderzocht. Hierbij moet worden aangetekend dat ook zonder de RBV een deel van de deelnemers de betreffende bedrijfstak zou hebben beëindigd. De rechten van deze bedrijven waren dan echter op de markt gebleven en zouden daarna eventueel weer benut kunnen worden.

5.3 Verdwijning overschot dierlijke mest

- Middels de RBV is 16,0 miljoen kg forfaitair fosfaat opgekocht; dit komt overeen met 11,5 miljoen kg werkelijk fosfaat. Verder is 1,3 miljoen kg forfaitair fosfaat doorgehaald. Deze ruimte werd ten tijde van de opkoop niet benut, maar kan in de toekomst ook niet meer benut worden. De ongeveer 1 miljoen doorgehaalde grondgebonden varkens - en mestproductierechten pluimvee kunnen in de toekomst niet meer benut worden voor het houden van varkens en pluimvee, nog wel voor andere diersoorten.
Berekend kan worden dat de opgekochte hoeveelheid fosfaat ook heeft geleid tot een vermindering van de stikstofproductie met 33,5 miljoen kg forfaitaire stikstof (24,7 miljoen kg werkelijke stikstof) en 7,8 miljoen kg ammoniak per jaar. De RBV heeft 53,5% van het voor 2003 verwachte mestoverschot uit de markt gehaald.
- De totale emissie van ammoniak bedroeg in 2000 152 miljoen kg (waarvan 139 miljoen uit de landbouw). Het afgesproken plafond voor 2010 is 128 miljoen kg. De RBV heeft dus een bijdrage geleverd van 32,5% van de noodzakelijk reductie van de emissie van ammoniak.
- Bij varkens was het aantal deelnemende bedrijven 27% kleiner dan verwacht en de hoeveelheid opgekochte fosfaat 52% kleiner dan verwacht. Dat betekent dat per bedrijf ongeveer 1500 kg minder fosfaat is opgekocht dan voorzien.
Bij pluimvee was het aantal deelnemende bedrijven 67% groter dan verwacht en de hoeveelheid opgekocht fosfaat 55% groter dan verwacht. De totale hoeveelheid opgekocht fosfaat was bij pluimvee dus veel groter dan verwacht. De gemiddelde omvang van de beëindigde pluimveetak was slechts iets kleiner dan verwacht.
Voor de rundveehouderij (vooral vleeskalveren) waren geen prognoses gemaakt. In totaal is ongeveer 64% van de verwachte hoeveelheid fosfaat opgekocht. De oorzaak voor de geconstateerde afwijkingen is niet geheel duidelijk. Mogelijk dat de grotere deelname bij pluimvee te maken heeft met de discussie over een komend verbod op kooihuisvesting.
- De uitgaven voor de opkoop (verleend per 01-01-2005) van fosfaat bedroegen € 249 miljoen; in de ex-ante was een bedrag voorzien van € 389 miljoen en door het Rijk was totaal € 303,6 miljoen ter beschikking gesteld. Het verschil is grotendeels verklaarbaar door de geringere hoeveelheid die is opgekocht. De gemiddelde prijs voor RBV 1 en RBV 2 was € 15,54 per kg forfaitair fosfaat tegen een verwachte opkoop prijs van € 15,88. Deze prijs was minder dan de helft van die bij voorgaande opkoopregelingen van varkensrechten.
Een vergelijking van de uitbetaalde prijs per kg met de marktprijs in dezelfde periode is niet mogelijk omdat er vrijwel geen rechten via de markt werden verhandeld. Door de als gevolg van o.a. varkenspest, slechte economische situatie vooral in de varkenshouderij, was er tot 2004 vrijwel geen vraag naar productierechten.
- Gezien de hoeveelheid opgekocht fosfaat en de betaalde prijs kan de RBV voor wat betreft de vermindering van het mestoverschot als doeltreffend en doelmatig worden beoordeeld.

5.4 Stimulans realisatie EHS

- Middels de RBV is in reservaatgebieden 133 ha aangekocht en in natuurontwikkelingsprojecten of natuurgebieden 36 ha. Dit is 2% van het totaal in deze jaren verworven areaal. Voor dit onderdeel was vooraf geen doelstelling vastgelegd en geen ex-ante evaluatie uitgevoerd.
- De RBV heeft een zeer beperkte bijdrage geleverd aan de realisatie van de EHS.

5.5 Bijdrage ruimtelijke kwaliteit in reconstructiegebieden

- Bijna 2200 bedrijven hebben daadwerkelijk deelgenomen aan de sloop van stallen tegen vergoeding (sloopregeling). In de provincies Noord-Brabant, Limburg, Gelderland en Utrecht, waar bij beide tranches aan de sloopregeling kon worden deelgenomen, heeft ongeveer 56% van de bedrijven hiervoor geopteerd. In totaal is 3,0 miljoen vierkante meters stal gesloopt, ofwel 1400 m² per deelnemer. De kosten hiervoor waren (bij vaststelling per 01-01-2005) € 279 miljoen, ofwel € 92 per vierkante meter. In de quick scan van het LEI was voorzien 6,05 miljoen vierkante meter tegen een bedrag van € 545 miljoen, ofwel € 90 per vierkante meter. Door de provincies was een bedrag gegarandeerd van € 508 miljoen. De oppervlakte gesloopte stallen bedroeg dus slechts precies de helft van de verwachte hoeveelheid. De oorzaak van dit verschil is niet duidelijk.
- Het grootste aantal deelnemers aan de RBV komt voor in de reconstructiegebieden en daarbinnen in de verwevings- en landbouwontwikkelingsgebieden. Dit kan ook worden verwacht omdat in die gebieden het aantal aanwezige bedrijven het grootst is. Het gevolg van de deelnemende bedrijven in landbouwontwikkelingsgebieden (en deels ook in verwevingsgebieden) is dat voor intensieve veehouderij geschikte locaties voor een periode van 10 jaar verloren zijn gegaan voor deze sector.
- De RBV heeft bij de varkenshouderij nauwelijks invloed gehad op de mate van concentratie. Alleen in concentratiegebied Zuid is de concentratie iets afgenomen. Bij pluimvee was het effect groter en heeft de RBV geleid tot minder concentratie van deze sector in concentratiegebied Zuid.
- De RBV heeft weliswaar een bijdrage geleverd aan de ontstening en daarmee de kwaliteit van het landschap, maar deze bijdrage was ongeveer de helft kleiner dan verwacht. De kosten per vierkante meter kwamen nauwkeurig overeen met de raming van de ex-ante analyse.

5.6 Doelmatigheid van de uitvoering

- De totale uitvoeringskosten van de RBV bedragen inclusief de geschatte controlekosten voor de komende jaren circa € 8,3 miljoen. Dit is 3,2% van de totale kosten van de regeling. In de jaren 2002 t/m 2004 bedragen de uitvoeringskosten van andere regelingen respectievelijk 10,0%, 4,3% en 4,2 %.
- De RBV is dus doelmatig uitgevoerd.

5.7 Controle en handhaving

- Uit uitgevoerde controles door LASER (deels select) en de provincies Gelderland en Overijssel (alle bedrijven die een sloopbijdrage hebben ontvangen) is gebleken dat ongeveer 4 - 10% van de bedrijven niet voldoet aan alle voorwaarden wat betreft het slooponderdeel. Van grootschalig misbruik in de provincie Gelderland, zoals in de pers gesuggereerd, is echter geen sprake geweest.
- Op basis van de opgestelde documenten en risicoanalyses kan geconcludeerd worden dat er sprake is van een adequate controle en handhaving. Het risico op toekomstig misbruik van de regeling wordt als zeer laag ingeschat mede door uitbreiding van het aantal controles. De bedrijven die een sloopbijdrage hebben ontvangen zijn intussen in de provincies Gelderland en Overijssel allemaal gecontroleerd. Van de bedrijven die in de 1^e tranche een sloopbijdrage hebben ontvangen wordt 50% gecontroleerd. Afhankelijk van de bevindingen zal dit percentage voor de bedrijven uit de 2^e tranche eventueel verhoogd of verlaagd worden.

- Bij gebleken misbruik wordt sanctionerend opgetreden. Het daarbij te voeren beleid is vastgelegd in “Beleidsregels uitvoering Regeling beëindiging veehouderijtakken 15 juli 2004/Nr. TRCJZ/2004/2349, gepubliceerd in de Staatscourant van 20 juli 2004, nr. 136/pag. 21.

6 Samenvatting

Opzet van de regeling

De Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) maakt onderdeel uit van het flankerend beleid van het Ministerie van LNV in het kader van het 2^e actieplan van de implementatie van de Nitraatrichtlijn in Nederland. De regeling was bedoeld om ondernemers met een tak intensieve veehouderij in staat te stellen deze tak op een sociaal verantwoorde wijze te beëindigen. Bovendien wilde de minister met deze regeling zoveel mogelijk mestproductierechten (resp. dierrechten) uit de markt nemen. Overige doelen waren ook nog het stimuleren van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en een bijdrage leveren aan de ruimtelijke kwaliteit in de reconstructiegebieden.

De Regeling is in samenwerking met het Ministerie van VROM, IPO, provincies, waarin delen van het concentratiegebied gelegen zijn, en de Vereniging Nederlandse Gemeenten opgezet.

De Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) is opengesteld voor het opkopen van dier- en/of mestproductierechten en voor deelname aan een sloopregeling voor stallen. De regeling gold voor varkens, pluimvee (tweede tranche incl. kalkoenen) en rundvee voor wit - en roodvlees (inclusief rose) productie.

Van 22 maart tot en met 19 mei 2000 en 1 oktober tot en met 31 oktober 2001 (ook voor kalkoenen) konden veehouders uit heel Nederland tegen vergoeding hun dierrechten (evt. mestproductierechten) bij LNV aanbieden. In de concentratiegebieden konden veehouders bovendien opteren voor het slopen van de stallen tegen een vergoeding die werd betaald door de provincies (provincie Overijssel alleen 1 tranche).

De vergoeding per kg fosfaat bedroeg bij de eerste tranche € 16,56 en bij de tweede tranche € 14,75. Bij de sloop van stallen werd 40% van de voor leeftijd gecorrigeerde vervangingswaarde vergoed met een minimale gecorrigeerde vervangingswaarde van 25%. Aanvullend werd een vergoeding voor de sloopkosten betaald van € 22,69 per vierkante meter.

Deelnemers aan de RBV, met percelen gelegen in de Ecologische Hoofd Structuur, waren verplicht deze percelen te beheren volgens de natuurontwikkelingsdoelstelling dan wel over te dragen aan Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL). Gronden gelegen in aankoopgebieden van BBL moesten worden gemeld.

Resultaten

De onderzoeksvragen voor deze evalueatie zijn in overleg met de begeleidingscommissie opgesteld. Aangezien VROM heeft aangegeven in 2005 een evaluatief onderzoek te doen naar de verstening in het buitengebied zijn de doelstellingen "Stimulans realisatie EHS (Ecologische hoofdstructuur)" en "verbetering ruimtelijke kwaliteit in reconstructiegebieden" geëvalueerd voor zover dat met de beschikbare gegevens (met name uit de aanvragen) mogelijk was.

De belangrijkste resultaten zijn vermeld in tabel 4.1.1. en kunnen kort als volgt samengevat worden.

- Er hebben ongeveer 4500 vooral kleinere bedrijven gebruik gemaakt van de regeling om een of meerdere intensieve veehouderijtakken te beëindigen.

- Van deze bedrijven is 16,0 miljoen kg forfaitair fosfaat opgekocht. Dit fosfaat is voor 62-63% afkomstig van varkensrechten, circa 35% van pluimvee en 2-3% van rundvee (vooral vleeskalveren).
- Bijna de helft van de opgekochte hoeveelheid fosfaat is afkomstig uit de provincie Noord-Brabant (46%), gevolgd door de provincies Gelderland (22%) en Limburg (17%). De belangstelling uit concentratiegebied Zuid was dus groter dan uit concentratiegebied Oost.
- In vergelijking met de bedrijfshoofden van bedrijven met alleen intensieve veehouderij blijkt dat aan de RBV relatief wat meer ondernemers van 50 jaar en ouder hebben deelgenomen. Aan de andere kant is er zeker ook sprake van een behoorlijke deelname uit de jongere leeftijdscategorieën.
- Middels de RBV is 16,0 miljoen kg forfaitair fosfaat opgekocht; dit komt overeen met 11,5 miljoen kg werkelijk fosfaat. Verder is 1,3 miljoen kg forfaitair fosfaat doorgehaald. De opkoop van fosfaat heeft ook geleid tot een vermindering van de stikstofproductie met 33,5 miljoen kg forfaitaire stikstof (24,7 miljoen kg werkelijke stikstof) en 7,8 miljoen kg ammoniakemissie per jaar.
- Middels de RBV is in reservaatgebieden 133 ha aangekocht en in natuurontwikkelingsprojecten of natuurgebieden 36 ha.
- Bijna 2200 bedrijven hebben daadwerkelijk deelgenomen aan de sloop van stallen tegen vergoeding (sloopregeling). In totaal is 3,0 miljoen vierkante meters stal gesloopt, ofwel 1400 m² per deelnemer.
- Er hebben minder varkenshouders dan verwacht deelgenomen aan de regeling en meer pluimveehouders, vooral meer houders van leghennen.
- De RBV heeft bij de varkenshouderij nauwelijks invloed gehad op de mate van concentratie. Alleen in concentratiegebied Zuid is de concentratie iets afgenomen. Bij pluimvee was het effect groter en heeft de RBV geleid tot minder concentratie van deze sector in concentratiegebied Zuid.

Evaluatiebeoordeling

De doelstellingen voor de drie beoogde doelen: “Sociaal-economische doelstelling”, “Bijdrage aan verdwijning van het mestoverschot” en “Stimulans realisatie EHS (Ecologische Hoofd Structuur) en Verbetering ruimtelijke kwaliteit in reconstructiegebieden” zijn vooraf niet geoperationaliseerd. De resultaten van deze evaluatie kunnen daarom ook niet worden beoordeeld op basis van deze doelen. Het verdient sterke aanbeveling beleidsdoelen vooraf te operationaliseren en op basis van een ex-ante evaluatie een monitoringsplan op te stellen en uit te voeren om op die wijze op een adequate en doelmatige wijze de voor de evaluatie benodigde informatie te kunnen verzamelen.

Wat betreft het doelbereik, de doeltreffendheid, de doelmatigheid en de controle en handhaving kunnen op basis van een beperkt uitgevoerde ex-ante evaluatie en door vergelijking met andere regelingen, uitgebrachte studies en ontwikkelingen in de praktijk de volgende conclusies worden getrokken;

- Door de deelname van een groot aantal vooral kleinere bedrijven heeft de RBV, zoals verwacht, een positieve bijdrage geleverd aan de structuur van de intensieve veehouderij, aan de oplossing van de economische problematiek van de sector en aan de oplossing van sociale knelsituaties, hoewel dit laatste niet rechtstreeks is onderzocht. Hierbij moet worden aangetekend dat ook zonder de RBV een deel van de deelnemers de betreffende bedrijfstak zou hebben beëindigd. De rechten van deze bedrijven waren dan echter op de markt gebleven en zouden daarna eventueel weer benut kunnen worden.
- In totaal is ongeveer 64% van de in de ex-ante verwachte hoeveelheid fosfaat opgekocht. Bij varkens was de belangstelling iets minder, bij pluimvee groter, wat mogelijk te maken had met de discussie over een komend verbod op kooihuisvesting. De kosten voor de opkoop waren navenant ook minder dan voorzien.
- De regeling heeft 53,5% van het voor 2003 verwachte mestoverschot uit de markt gehaald. Verder heeft de regeling geleid tot een jaarlijkse vermindering van de

stikstofproductie met 33,5 miljoen kg forfaitaire stikstof en 7,8 miljoen kg ammoniakemissie per jaar.

- De RBV heeft een zeer beperkte bijdrage geleverd aan de realisatie van de EHS.
- De RBV heeft weliswaar een bijdrage geleverd aan de ontstening en daarmee de kwaliteit van het landschap, maar deze bijdrage was ongeveer de helft kleiner dan verwacht. De kosten per vierkante meter kwamen nauwkeurig overeen met de raming van de ex-ante analyse.
- De gemiddelde prijs voor RBV 1 en RBV 2 was € 15,54 per kg forfaitair fosfaat tegen een verwachte opkooprij van € 15,88. Deze prijs was minder dan de helft van die bij voorgaande opkoopregelingen van varkensrechten.
- De totale uitvoeringskosten van de RBV bedragen inclusief de geschatte controlekosten voor de komende jaren circa € 8,3 miljoen. Dit is 3,2% van de totale kosten van de regeling en daarmee lager dan andere regelingen.
- Op basis van de opgestelde documenten en risicoanalyses kan geconcludeerd worden dat er sprake is van een adequate controle en handhaving. Het risico op toekomstig misbruik van de regeling wordt als zeer laag ingeschat mede door uitbreiding van het aantal controles door Dienst Regelingen en twee provincies.

Concluderend zijn het doelbereik en de doeltreffendheid van de regeling voldoende, is de doelmatigheid goed en vindt controle en handhaving na enkele aanpassingen op een adequate wijze plaats.

Geraadpleegde literatuur en informatiebronnen

AgriDirect, Toekomstplannen varkenshouders, onderzoek bij bijna 5000 intensieve veehouders, 9 oktober 2003.

Besseling Peter, Jaap Ekkes, Jan Janssen, Marc Roosjen en Jacob van Vliet. *Evaluatie Flankerend beleid meststoffenwet*. Expertisecentrum LNV nr. 2002/088, maart 2002.

CBS. Landbouwtellingen; Statline

CBS, 2004. Monitor Mineralen en mestwetgeving

DLG, 2001. *Beëindigingsregeling Varkenshouderijbedrijven (BEVAR), Rapportage*. Dienst Landelijk Gebied.

Gedeputeerde Staten van Gelderland. *Bevindingen handhaving RBV en RVR-regeling*. 10 juni 2003. Nr. RE2003.47373.

Hoogeveen M.W., H.H. Luesink, G. Cotteleer en K.W. van der Hoek. *Ammoniakemissie 2010. Referentiescenario en effecten van bestaand beleid en mogelijke aanscherpingen*. LEI Den Haag Rapport 3.03.05, RIVM rapport 680.000.001. Augustus 2003.

Hubeek F.B. (eds) en D.W. de Hoop. Ex post evaluatie van Minas, Dierrechten en MAO; ex ante evaluatie van gebruiksnormenstelsel en MAO of Dierrechten.

LNV. Begroting 2004. Paragraaf inzake baten – lastendiensten LASER.

LASER, LNV. (Maandelijkse) voortgangsverslagen RBV

LASER, Controlememorandum voor Regeling beëindiging veehouderijtakken. Versie 4.0. Juli 2000 (RBV1).

LASER, Controlememorandum voor de Regeling beëindiging veehouderijtakken 2^e tranche. Versie 4.1. Mei 2002 (RBV2).

LASER/Dienst Regelingen, Toekomstige werkzaamheden RBV alsmede controleafpraak DR en de “Buitendienst”. Regeling beëindiging veehouderijtakken 1^e en 2^e tranche. Conceptversie 0.3. 25 januari 2005

LEI, 2000. *Dynamiek van de bedrijven met vee in 2005*. Notitie deelproject I (inschatting op basis van reeds vastgesteld beleid), in opdracht van Ministerie van LNV; LEI, Den Haag. Niet gepubliceerd.

LEI, 2000. *Quick scan in het kader van de beëindigingsregeling, voor te bereiden door de ministeries van LNV, VROM en door de 5 'reconstructie'-provincies*, in opdracht van LNV: LEI Den Haag. Niet gepubliceerd.

NVM-AOG Jaarverslagen 2002 en halfjaarcijfers 2003.

Productschap Vee, Vlees en Eieren. *Ontwikkeling varkensaanbod in Nederland*. Zoetermeer 10 december 2003/5 maart 2003.

Ogink, G.J.A., J.H. Olink, M. Root, 2000. *Regeling Beëindiging Veehouderijtakken, tussenbalans bij de eerste tranche*, EC-LNV, Ede

Ogink, G.J.A., J.H. Olink, L.F.I. Westerlaken, 2002. *Evaluatie Wet Herstructurering Varkenshouderij, onderdeel milieu*, EC-LNV, Ede Rapport nr. 2002/102.

Pluimvee, 2004. Weekblad pluimvee van 6 maart 2004 (jaargang 34, nummer 10).
Artikel: Veel vraag naar pluimveerechten, maar prijzen doen kopers aarzelen.

Staalduinen, L.C. van, H. van Zeijts, M.W. Hoogeveen, H.H. Luesink, T.C. van Leeuwen, H. Prins en J.G. Groenwold, mei 2001. *Het landelijk mestoverschot 2003; Methodiek en berekening*. LEI, Den Haag, Reeks Milieuplanbureau 15; 144 p.

Staalduinen, L.C. van, , M.W. Hoogeveen, H.H. Luesink, G. Cotteleer, H. van Zeijts, P.H.M. Dekker, C.J.A.M. de Bont. maart 2002. *Actualisering landelijk mestoverschot 2003*; LEI, Den Haag, Reeks Milieuplanbureau 18; 162 p.

Correspondentie met Parlement

- Tweede Kamer 1999/2000, 26729, nr. 19, 25 februari 2000. *Integrale aanpak Mestproblematiek/voortgang mestbeleid/invulling flankerend mestbeleid*.
- Tweede Kamer 1999/2000, 24445 nr.52,24-05-2000. *Resultaten eerste openstellingsperiode regeling beëindiging veehouderijtakken*.
- Vaste cie voor LNV, 1999/2000. LNV 0000652, NDS 1873. *Regeling Beëindiging Veehouderijtakken*.
- Vaste cie voor LNV, 2000/2001, 23-11-2000, Inv 0000930, NDS 2399. *Mestbeleid*
- Tweede Kamer 2001/2002, 26729 nr.48, 8 november 2001. *Regeling Beëindiging Veehouderijtakken*.
- Eerste kamer, 2002/2003, 28600 XIV nr.133 + bijlage 06-05-2003. *Uitvoering Reconstructiewet*.
- Tweede Kamer, 2002/2003, Inv 0300280, NDS 8996. *Stand van zaken evaluatie Regeling beëindiging veehouderijtakken*.
- Tweede Kamer, TRCJZ/2004/3694. *Beantwoording kamervragen over mogelijk misbruik RBv en Ruimte voor Ruimteregeling*.

Regelgeving

- Stc 17 maart 2000, nr. 55 / pag. 16. *Regeling beëindiging veehouderijtakken*
- Stc 17 maart 2000, nr. 55 / pag. 21. *Subsidieplafonds voor beëindigingssubsidie en sloopsubsidie veehouderijtakken*.
- Stc. 19 april 222, nr. 78 / pag. 14. *Verlenging openingsperioden subsidie - aanvragen veehouderijtakken*.
- Stc 20 april 2000, nr. 79 / pag. 10. *Wijziging Regeling beëindiging veehouderijtakken*
- Stc. 25 april 2000, nr. 80 / pag. 9. *Wijziging Regeling beëindiging veehouderijtakken*
- Stc. 19 juni 2000, nr. 115 / pag. 11. *Begrotingsbesluiten Provinciale Staten m.b.t. Regeling beëindiging veehouderijtakken*
- Stc. 24 augustus 2000, nr. 163 / pag 7. *Goedkeuring regeling beëindiging veehouderijtakken*.
- Stc. 28 september 2001, nr. 188 / pag. 10. *Wijziging Regeling beëindiging veehouderijtakken*
- Stc. 28 september 2001, nr. 188 / pag. 13. *Besluit openstelling Regeling beëindiging veehouderijtakken en vaststelling subsidiebedragen*
- Stc. 26 oktober 2001, nr. 208 / pag. 34. *Wijziging Regeling beëindiging veehouderijtakken*
- Stc. 26 oktober 2001, nr. 208 / pag. 34. *Wijziging besluit openstelling Regeling beëindiging veehouderijtakken en vaststelling subsidiebedragen*
- Stc. 27 december 2001, nr. 249 / pag. 28. *Regeling begrotingsbesluiten Provinciale Staten m.b.t. Regeling beëindiging veehouderijtakken*.

- Stc. 19 februari 2002, nr. 35 / pag. 9. *Wijziging openstellingsbesluit Bbv tweede tranche.*
- Stc. 8 mei 2002, nr. 87 / pag.22. *Subsidie beëindiging kalkoenhouderij.*
- Stc. 24 juli 2002, nr. 139 / /pag. 5. *Wijziging besluit openstelling Regeling beëindiging veehouderijtakken en vaststelling subsidiebedragen.*
- Stc. 20 juli 2004, nr. 136/pag. 21. *Beleidsregels uitvoering Regeling beëindiging veehouderijtakken.*

Bijlage 1 Lijst met begrippen en afkortingen

Aanvragen, toegelaten	Aanvragen voor subsidie waarop positief is beschikt om (onder voorwaarden) subsidie te verlenen
Aanvragen, vastgesteld	Aanvragen voor subsidie waarop positief is beschikt voor definitieve verlening van de subsidie
AmvB BEVAR	Algemene Maatregel van Bestuur Beëindigings- en verplaatsingsregeling voor varkenshouderijbedrijven in of nabij de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).
Bureau Heffingen	Agentschap van het Ministerie van LNV te Assen dat belast is met de uitvoering van de Meststoffenwet (onder andere de Minas-aangiften ontvangen, controleren en vaststellen; registratie mestproductierechten).
Concentratiegebied	Wettelijk aangewezen gebieden (Zuid en Oost) waar afwijkende bepalingen gelden in kader Meststoffenwet. Zuid is gelegen in de provincies Noord-Brabant en Limburg. Oost is gelegen in de provincies Overijssel, Gelderland en Utrecht
Dierrechten	Varkensrechten, ingevoerd in 1998 en pluimveerechten (kippen en kalkoenen), ingevoerd in 2001, waardoor deze dieren niet meer op mestproductierechten gehouden mogen worden. Varkensrechten worden uitgedrukt in varkensenheden. Eén eenheid komt overeen met 7,4 kg fosfaat. Pluimveerechten worden uitgedrukt in kg fosfaat. Een leghen komt daarbij overeen met 0,5 kg fosfaat en een vleeskuiken met 0,24 kg.
Doorgehaalde rechten	Dier- of mestproductierechten van agrarische bedrijven die bij Bureau Heffingen zijn doorgehaald, zodat ze niet meer bestaan
EHS	Ecologische Hoofdstructuur
Forfait	(Wettelijk) vastgestelde vaste waarde die als standaard gebruikt mag of moet worden.
Forfaitair Fosfaat	Op forfait berustend Fosforverbinding. In de praktijk worden fosforgehalten vaak op basis van fosfaat (P ₂ O ₅) uitgedrukt. P ₂ O ₅ -gehalte = 2,29 * P-gehalte.
IOZV	Regeling Inkomensvoorziening voor oudere en gewezen zelfstandigen in de veehouderij
Landbouwtelling (Meitelling):	Jaarlijkse integrale telling onder alle land- en tuinbouwbedrijven van meer dan 3 nge (Nederlandse grootte-eenheden)
Landelijk mestoverschot 2003	De mestproductiecapaciteit (uitgedrukt in forfaitair stikstof, werkelijk stikstof en werkelijk fosfaat) die uit de markt gehaald moet worden, zodat in 2003 evenwicht op de mestmarkt ontstaat; de niet-plaatsbare mestproductiecapaciteit in 2003

Latente rechten/ruimte	Bij Bureau Heffingen geregistreerde mestproductierechten die niet worden benut.
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Mestafzetcontracten/ overeenkomsten (MAO)	Het stelsel moet waarborgen dat op landelijk niveau niet meer mest wordt geproduceerd dan door producenten op het eigen bedrijf kan worden aangewend of bij derden kan worden afgezet. In het wetsvoorstel worden voor de mestproductie per diersoort vaste (forfaitaire) stikstofnormen gehanteerd, gebaseerd op de gemiddelde productie per dier. Om te voorkomen dat veehouders met dieren die minder mineralen dan gemiddeld produceren, onnodig (loze) afzetcontracten moeten sluiten, is bepaald dat veehouders in 2002 slechts voor 90% van hun forfaitaire mestproductie afzetruimte moeten hebben geregeld en in 2003 voor 95%.
Mestproductierechten	Mestproductierechten van runderen, schapen, geiten, vossen, nertsen, eenden en konijnen, uitgedrukt in kg fosfaat per dier per jaar
Niet benutte rechten/ Ruimte	Bij Bureau Heffingen geregistreerde varkensrechten en pluimveerechten die niet worden gebruikt voor het houden van varkens respectievelijk pluimvee. (zie ook latente rechten/ruimte)
Niet-grondgebonden rechten	De niet-grondgebonden dier- en mestproductierechten zijn rechten die worden geproduceerd boven de "vrije productieruimte" van 125 kg fosfaat per ha. Deze niet-grondgebonden rechten zijn in principe verplaatsbaar (er zijn uitzonderingen)
ORV	Opkoopregeling Varkensrechten (buiten de Ecologische Hoofdstructuur)
PCDMA	Permanente Commissie van Deskundigen Mest- en Ammoniakproblematiek (voor berekening van mestoverschot)
Pluimveerechten RBV (1 en 2)	zie bij dierrechten Regeling beëindiging veehouderijtakken; RBV 1 werd opengesteld in voorjaar 2001, en RBV 2 werd opengesteld in nazomer 2001.
SEP	Sociaal Economisch Plan, voorlichtingsactie met betrekking tot individuele adviezen aan veehouders over het economisch perspectief van zijn bedrijf.
Varkensrechten VBTB WHV	zie bij dierrechten Van Beleidsvoorbereiding tot Beleidsverantwoording Wet Herstructurering Varkenshouderij

Bijlage 2 Ontwikkelingen in aantallen dieren en bedrijven

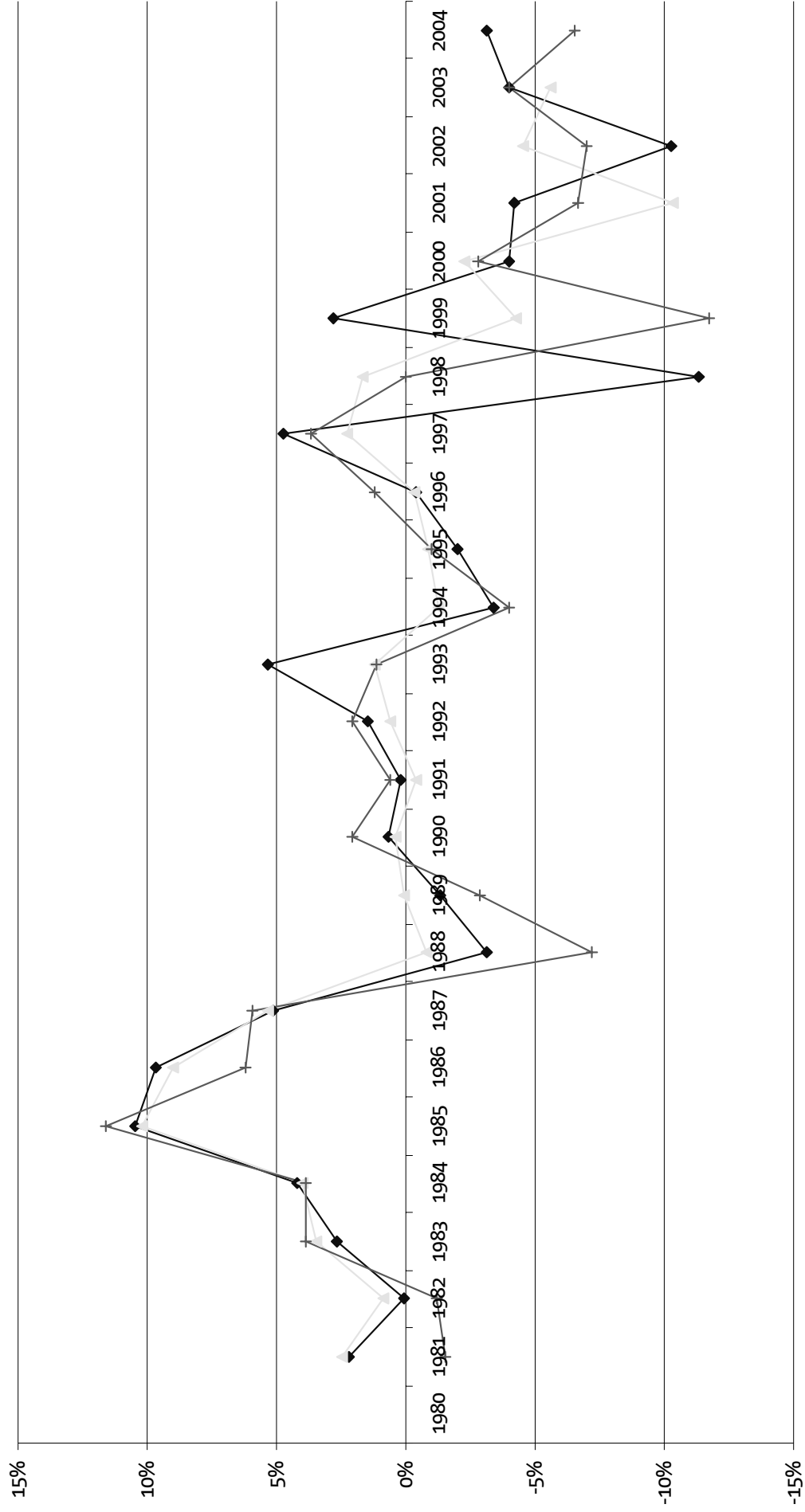
In deze bijlage is voor de jaren 1980 t/m 2003 (2004 nog niet definitief of beschikbaar) informatie in grafiekvorm vermeld over de afname van de aantallen in Nederland aanwezige varkens en pluimvee alsmede de afname van de aantallen bedrijven met varkens en pluimvee. De grafieken hebben betrekking op:

- De afname van het aantal vlees en fokvarkens en de hokcapaciteit vleesvarkens ten opzichte van het vorige jaar in procenten;
- De afname van het aantal bedrijven met varkens (totaal varkens, vleesvarkens en fokvarkens) ten opzichte van het vorige jaar in procenten;
- De afname van het aantal kippen (totaal kippen, vleeskuikens, moederdieren en leghennen) en de hokcapaciteit vleeskuikens en leghennen (> 18 weken) ten opzichte van het vorige jaar in procenten;
- De afname van het aantal bedrijven met kippen (totaal kippen, vleeskuikens, moederdieren vleesrassen en leghennen) ten opzichte van het vorige jaar in procenten;

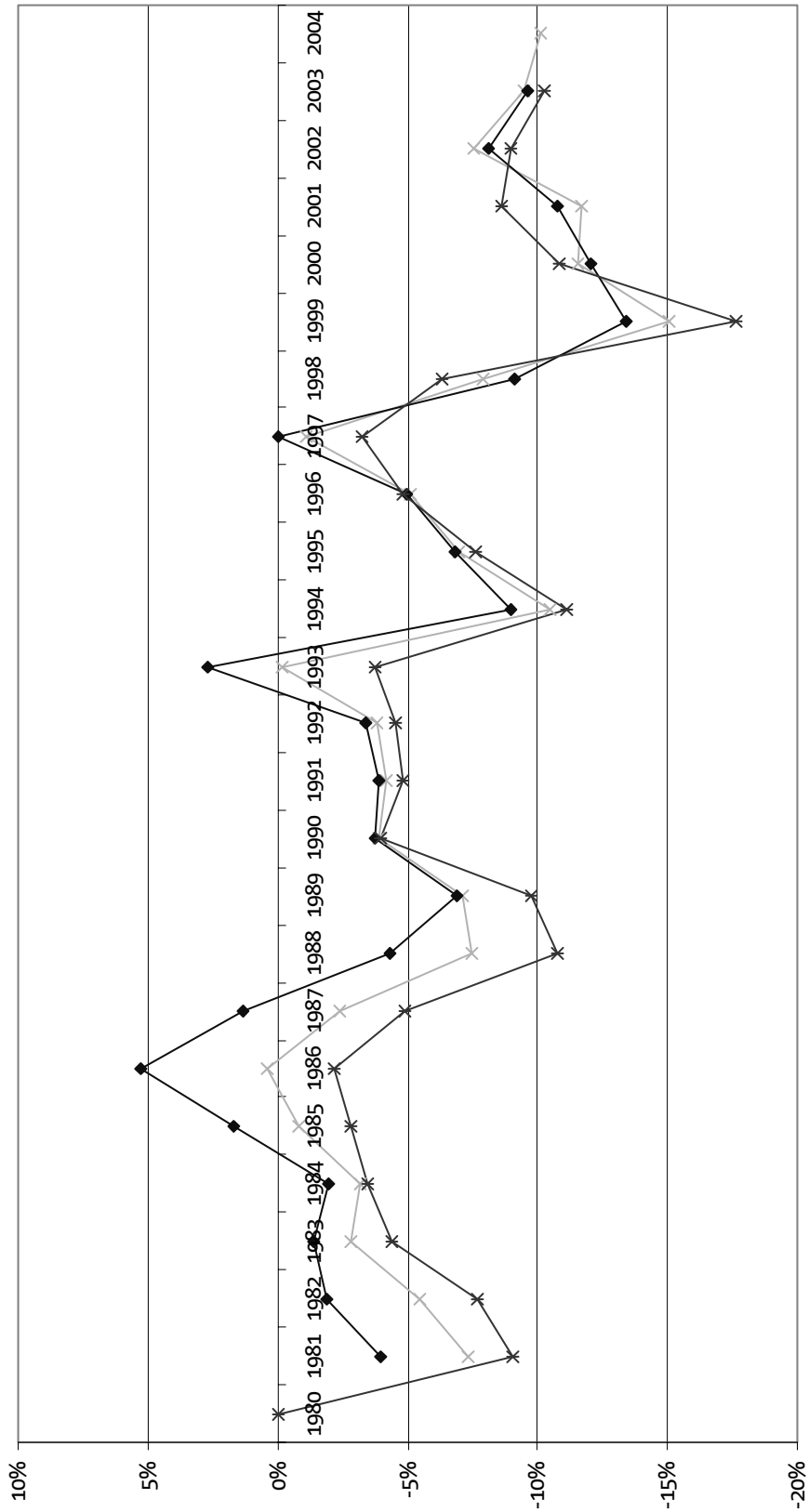
Bij de gegevens moet worden bedacht dat de cijfers van 1997, 2001 en 2003 niet (geheel) representatief zijn door:

- 1997 varkenspest vooral in Zuid-Nederland,
- 2001 MKZ in Oost-Nederland,
- 2003 vogelpest.

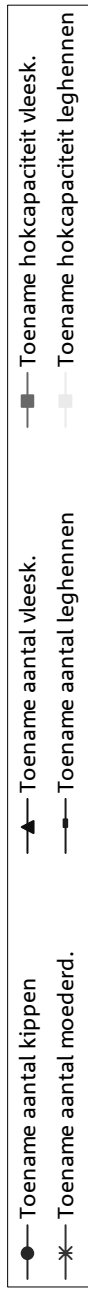
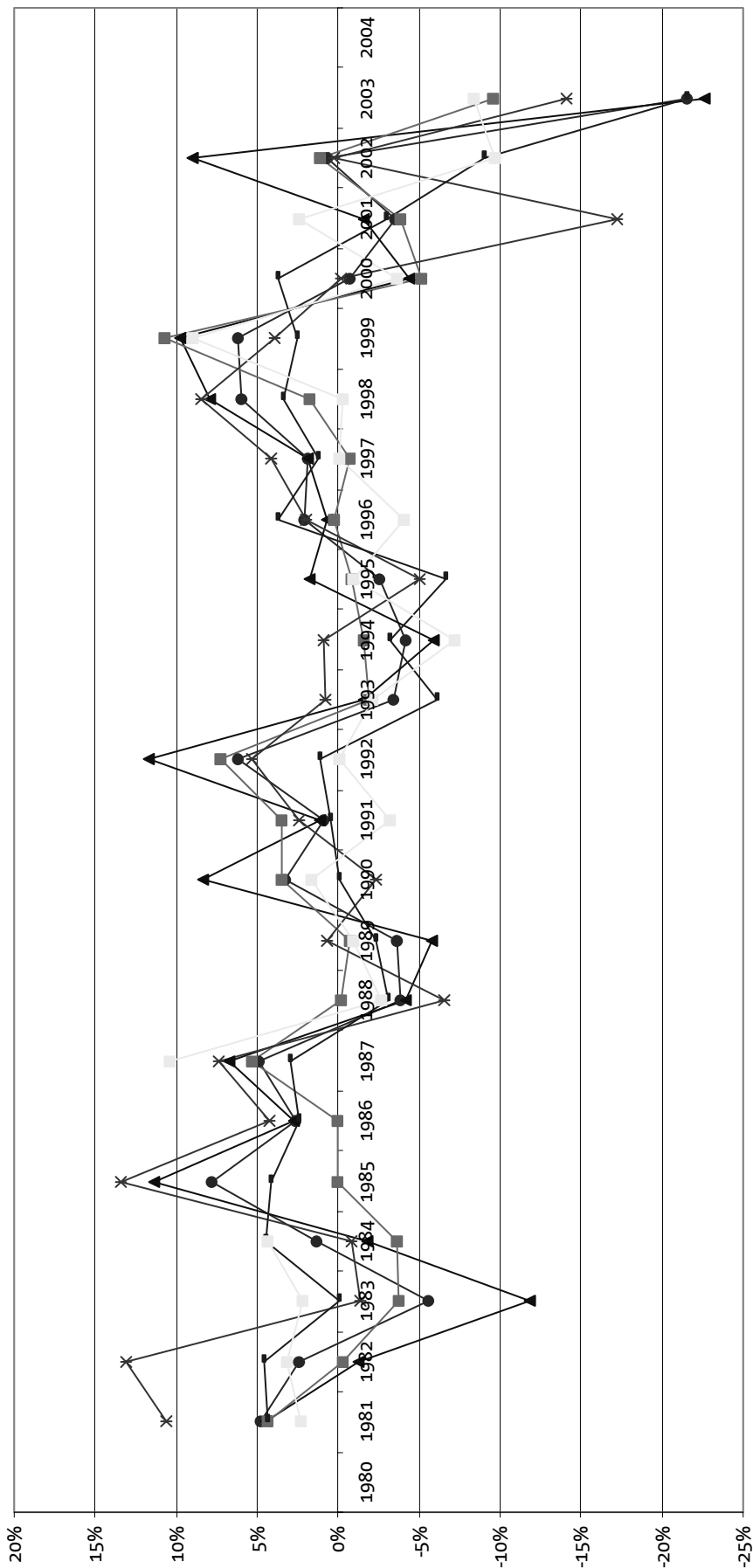
De gegevens zijn ontleend aan de Statline informatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek onderdeel landbouwtellingen.

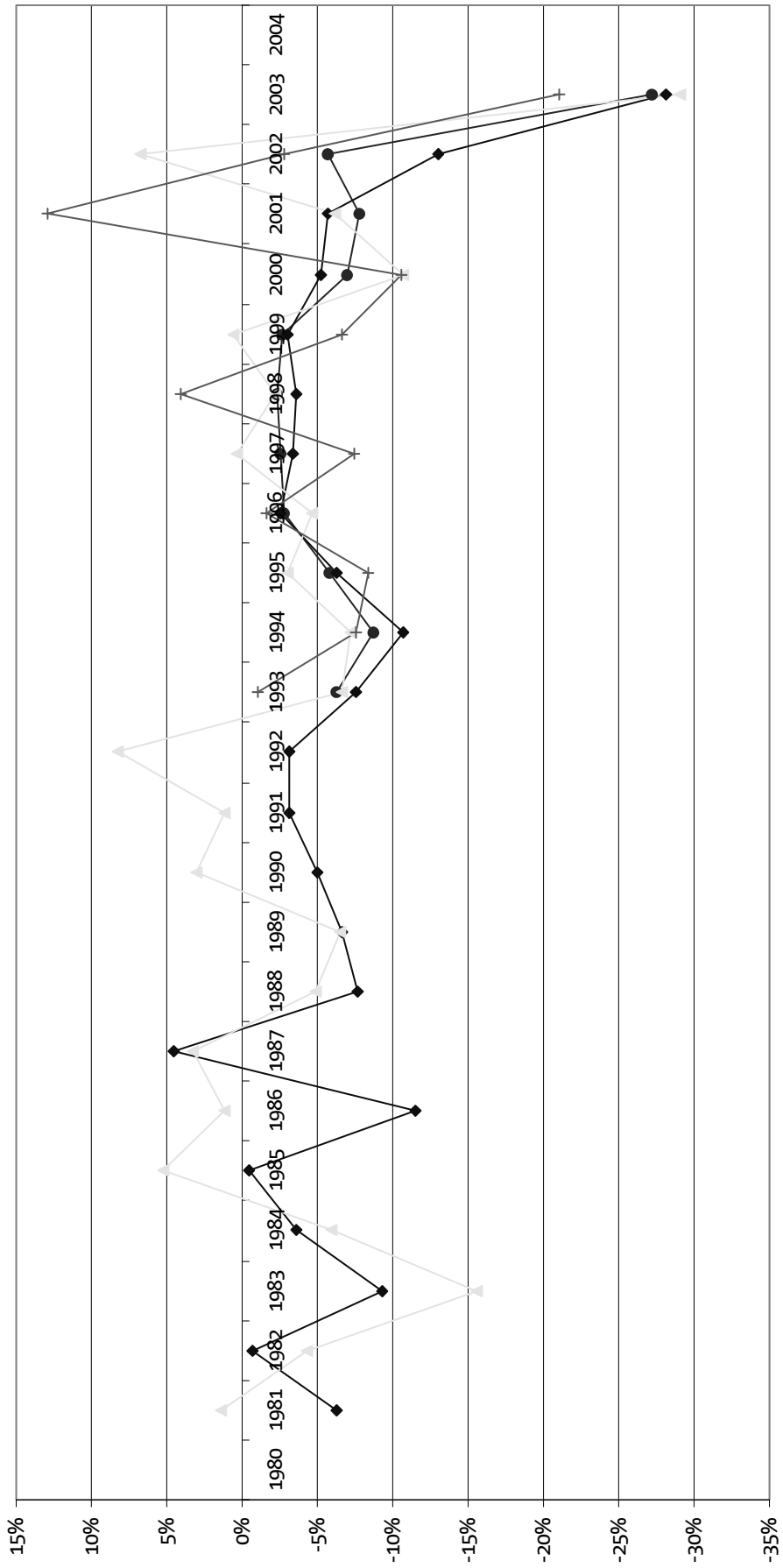

—◆— Toename vleesvarkens —▲— Toename hokcap. vleesvarkens —+— Toename fokvarkens

—*— Toename bedrijven met varkens —◆— Toename bedrijven met vleesv. —*— Toename bedrijven met fokv.

● Toename bedrijven met kippen
 ▲ Toename bedrijven met vleeskuikens
 ◆ Toename bedrijven met leghennen
 + Toename aantal bedrijven met ouerdieren van vleesras.

Bijlage 3 Figuur met de drie typen reconstructiegebieden en de postcodes van de deelnemers aan de RBV

In het onderstaand figuur zijn de drie typen reconstructiegebieden vermeld en de adressen van de deelnemers aan de RBV. De drie typen die bij de reconstructiegebieden worden onderscheiden zijn landbouwontwikkeling, extensivering en verweving. Verder is in de figuur met punten het aantal deelnemers aan de RBV per km² weergegeven.

Deelname aan de RBV-regeling 2000-2001

